

het verdriet van de belgische arbeidsmarkt

jan denys

—

03.2019

randstad
research

---

inhoud

pijnpunten van de
belgische arbeidsmarkt 06

---

de 15 pijnpunten 08

---

pijnpunt

01

arbeid is duur 10

---

pijnpunt

02

er zijn te weinig mensen
aan de slag 16

---

pijnpunt

03

er bieden zich te weinig
mensen aan op de
arbeidsmarkt 30

---

pijnpunt

04

korte loopbanen 36

---

pijnpunt
05

weinig mobiliteit tussen 40
werkloosheid, inactiviteit
en werk

---

pijnpunt
06

grote verschillen tussen 46
de regio's

---

pijnpunt
07

het probleem brussel 54

---

pijnpunt
08

een hoog aandeel 60
laaggeschoolden

---

pijnpunt
09

een omvangrijke zwarte 66
arbeidsmarkt

---

pijnpunt
10

de publieke sector 74
blokkeert de arbeidsmarkt

---

pijnpunt
11
de contractuele
flexibiliteit en atypische
arbeid zijn beperkt 82

---

pijnpunt
12
een hoge vacaturegraad 92

---

pijnpunt
13
een beperkt
laagloonsegment 98

---

pijnpunt
14
belgië haalt eigen
eu-doelstellingen niet 104

---

pijnpunt
15
belgië boekt weinig
voortgang 110

---

pseudopijnpunten 112

---

samenvatting

de 15 pijnpunten op
een rij 118

---

conclusie 126

---

bibliografie 130

---

pijnpunten van de belgische arbeidsmarkt

De Belgische arbeidsmarkt presteert niet goed. Dat is geen echt nieuws. Wat minder duidelijk is, is of we op het terrein nu al of niet vooruitgang boeken. Meer specifiek, of we onze positie in Europa hebben kunnen verbeteren. Dat is het onderwerp van deze nota. We vertrekken hiervoor van een gelijkaardige analyse als in *Free to Work* (Denys, 2010). Daarin werden een aantal toenmalige pijnpunten van de arbeidsmarkt opgelijst. Bijna tien jaar later gaan we na hoe het België (en ook Brussel, Wallonië en Vlaanderen) vergaan is. Is de situatie achteruit gegaan, verbeterd of is er sprake van een status quo? Verbeteren we onze positie binnen de EU of zakken we verder weg? We overlopen opnieuw de 12 historische pijnpunten van toen... en voegen er enkele nieuwe aan toe. Dat laatste is alvast een teken aan de wand.

p*ij*n p

de 15 ouunter

pijnpunt 01 arbeid is duur

Arbeid is duur in België. Dat maakt ons binnen de EU en meer algemeen in een meer geglobaliseerde economische wereld kwetsbaar. Een hoge loonkost zorgt vooreerst dat arbeidsintensieve sectoren die moeten concurreren op de wereldmarkt het moeilijk hebben. Een hoge productiviteit, veel aandacht voor kwaliteit van producten en diensten, dienst na verkoop, snelheid van levering en meer in het algemeen de plaats in de waardeketen, zijn in deze uiteraard ook zeer belangrijk maar niet van die aard dat ze de loonkost minder relevant maken.

Tien jaar geleden was België het tweede duurste land van de Europese Unie, net na Denemarken. In 2017 was dit nog steeds zo. Of de hogere productiviteit in België (traditioneel een sterk punt) hiervoor voldoende compenseert, is voer voor discussie onder specialisten. Wat dit betreft springt vooral de dalende productiviteitsgroei in het oog.

Er is heel wat Belgisch beleid geweest om de loonkosten in de hand te houden en dat heeft alvast als gevolg dat de economische groei in België nu een stuk arbeidsintensiever is dan vroeger. Alleen heeft dit niet gezorgd voor een betere positie in Europa. Het is opvallend dat de top tien van duurste landen van 2017 nagenoeg volledig identiek is aan

deze van 2008. De andere Europese landen hebben in de afgelopen jaren uiteraard ook niet stilgezeten. Van een race to the bottom is er echter – gezien de nog steeds redelijke stijgingen van de lonen – geen sprake. Het meest opvallende is dat de twee landen die de top tien afsloten in 2008 (het Verenigd Koninkrijk en Italië) de arbeidskost ook het minst zagen stijgen het voorbije decennium. In het Verenigd Koninkrijk was er na aftrek van inflatie wellicht zelfs sprake van een loondaling.

De positie van België wordt nog minder florissant als we er ook nog de loonwig (sociale zekerheid werkgever en werknemer en belasting) bij betrekken. Die is nergens groter dan in België. Een leidersplaats die al lang in Belgisch bezit is. De Belgische hoge loonkost wordt dus voor een flink deel bepaald door deze hoge loonwig. Het huidige sociaal protest kan zeker niet los gezien worden van deze grote loonwig.

Het enige lichtpunt is dat België de concurrentiepositie ten opzichte van de drie buurlanden de voorbije jaren heeft kunnen verbeteren en dat de historische loonkostenhandicap iets is afgenomen. Deze verbetering heeft te maken met de maatregelen van de regering (taxshift, indexsprong, strakkere uitvoering van de wet op de loonkostenontwikkeling). Maar ook met de loonstijgingen in Duitsland.

het is opvallend dat de top tien van duurste landen van 2017 nagenoeg volledig identiek is aan deze van 2008.

tabel 1

gemiddelde arbeidskost per uur¹

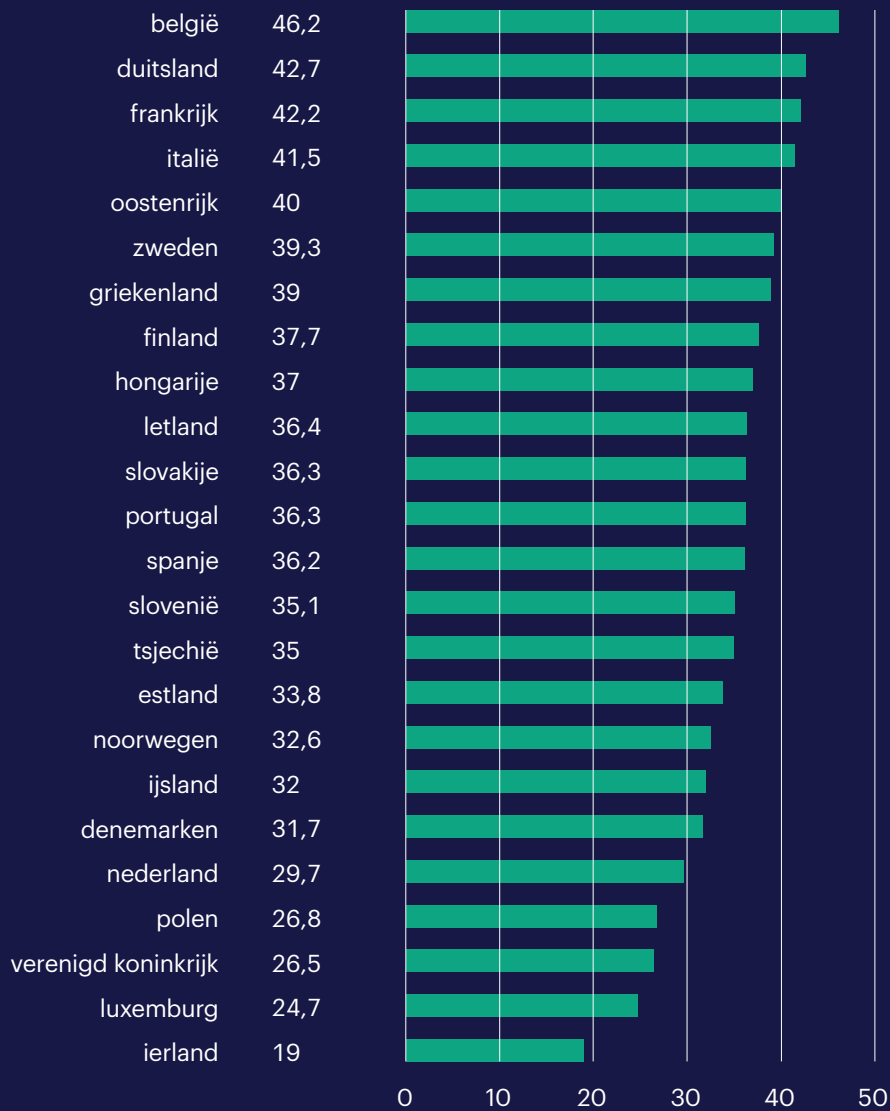
Bron: Eurostat - annual data 2017

¹ Arbeidskost is loonkost, sociale zekerheid en belasting – subsidies

² De vergelijking is hier 2008 omdat de berekening slechts om de vier jaar plaatsvond.

Voor 2007 zijn geen data beschikbaar.

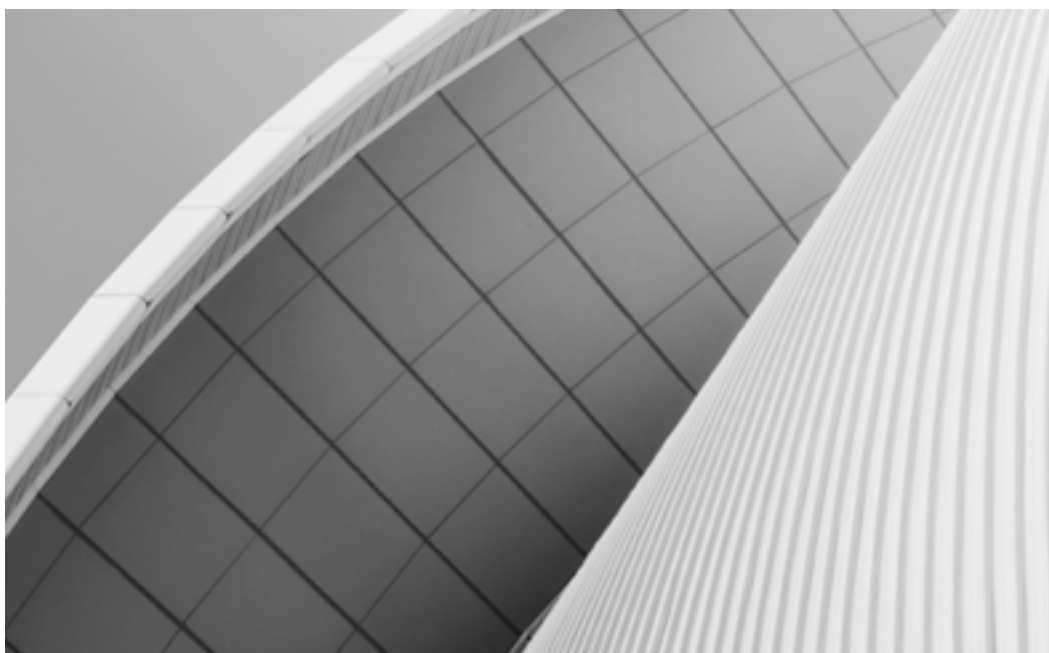
loonwig voor tweeverdieners met twee kinderen (2017)

Bron: OECD, (2018) Taxing wages 2016–2017

het enige lichtpunt is dat
belgië de concurrentiepositie
ten opzichte van de drie
buurlanden de voorbije jaren
heeft kunnen verbeteren.

---

pijnpunt 02

er zijn
te weinig
mensen
aan de slag

belgië loopt geen achterstand in.

In België verrichten veel minder mensen betaalde arbeid dan in andere Europese landen. In 2007 waren er van de 100 personen op beroepsactieve leeftijd 62 aan de slag. In EU 15 waren dat er net geen 67. Tien jaar later zijn dat er in België 63,1. In de EU 15 komen we uit op net geen 68. Zowel België als EU 15 laten een geringe stijging van ongeveer 1% punt optekenen. Een heel matige stijging, deels veroorzaakt uiteraard door de zware economische crisis van 2008. Die zorgde nagenoeg overal voor een daling van de werkzaamheidsgraad. Zowel voor de EU 15 als voor België duurde het tot 2016 vooraleer het cijfer van 2007 werd verbeterd. De naakte cijfers leren dat België geen achterstand heeft ingehaald de voorbije tien jaar in vergelijking met EU 15. Vergelijken we met EU 28 dan loopt de achterstand zelfs verder op. Daar steeg de werkzaamheidsgraad van 65,3% naar 67,6%, een stijging met 2,3% punten. België ging er slechts 1,1% op vooruit.

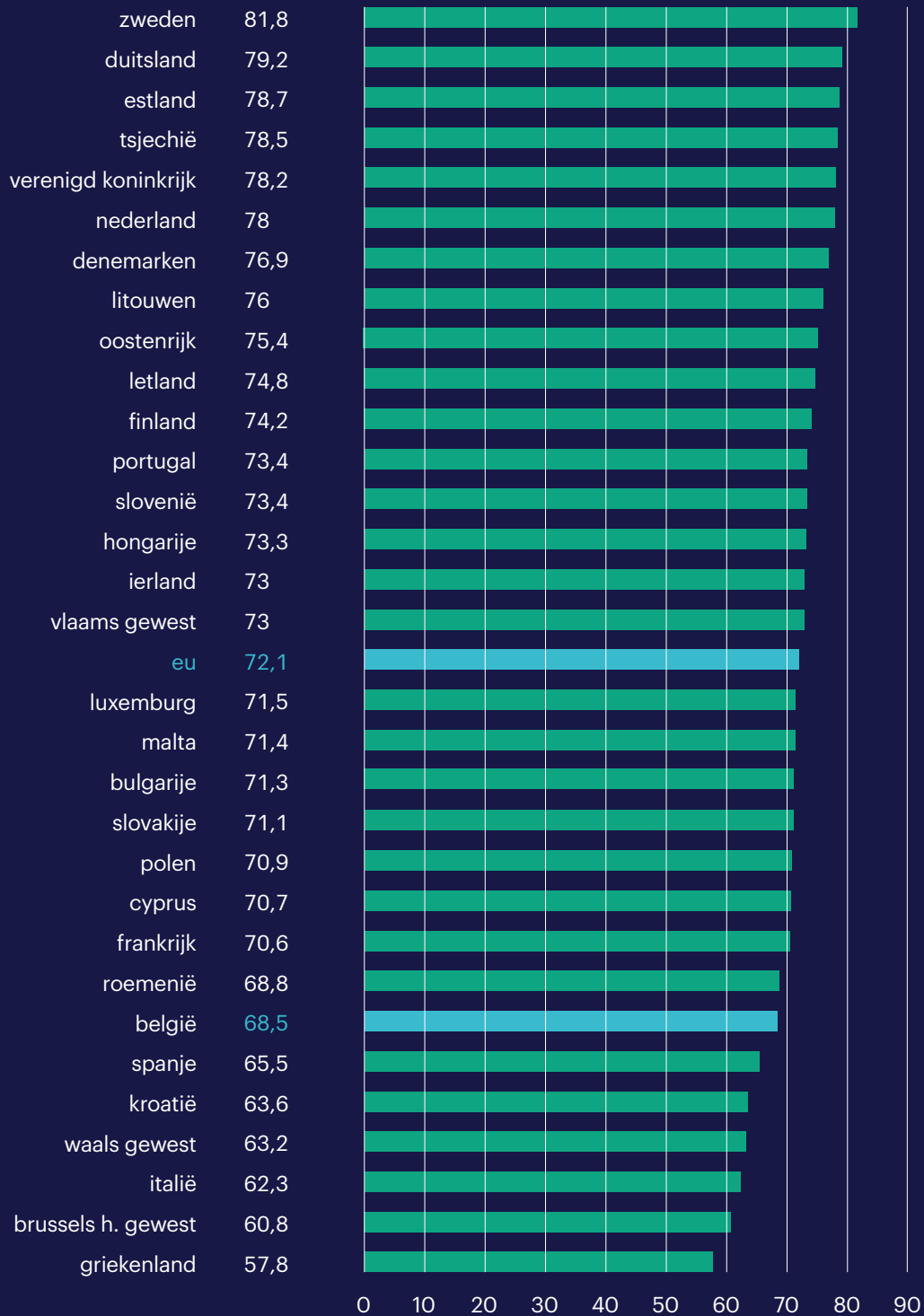
Maken we een simpele rangschikking op van de landen volgens werkzaamheidsgraad, dan zakt België de voorbije tien jaar van een 20ste naar een 24ste plaats. De enige landen die anno 2017 op dit punt nog slechter doen dan België zijn Griekenland, Spanje, Italië en Kroatië. Voorwaar geen inspirerende vaststelling.

Geldt bovenstaande analyse ook voor de drie regio's Vlaanderen, Brussel en Wallonië? In Vlaanderen steeg de werkzaamheidsgraad tussen 2007 en 2017 met 1,4%. Dat geldt ook voor Brussel (van 54,8% naar 56,2%). In Wallonië bedroeg de stijging amper 0,7% punt. In vergelijking met de EU 15 knabbelt Vlaanderen een klein beetje van de achterstand weg. In vergelijking met de EU 28 wordt de kloof echter nog groter.

België loopt dus geen achterstand in en binnen België wordt de kloof tussen Vlaanderen, Brussel en Wallonië ook niet kleiner.

Bovenstaande percentages zijn nog berekend op de oude manier. De beroepsactieve leeftijd staat hier voor 15 tot 65 jaar. Omdat in de meeste Europese landen (waaronder België) de leerplicht intussen hoger is dan 15 jaar en steeds meer jongeren hogere studies aanvaatten, wordt meer en meer de definitie van 20 jaar tot 65 jaar (20-65) gehanteerd. Uiteraard liggen de werkzaamheidscijfers volgens deze maatstaf een stuk hoger. In 2007 ging het in België om 67,7%. Tien jaar later staat de teller op 68,5%.

rangschikking landen volgens werkzaamheidsgraad van 20- tot 65-jarigen in 2017

Source : Eurostat (2018)

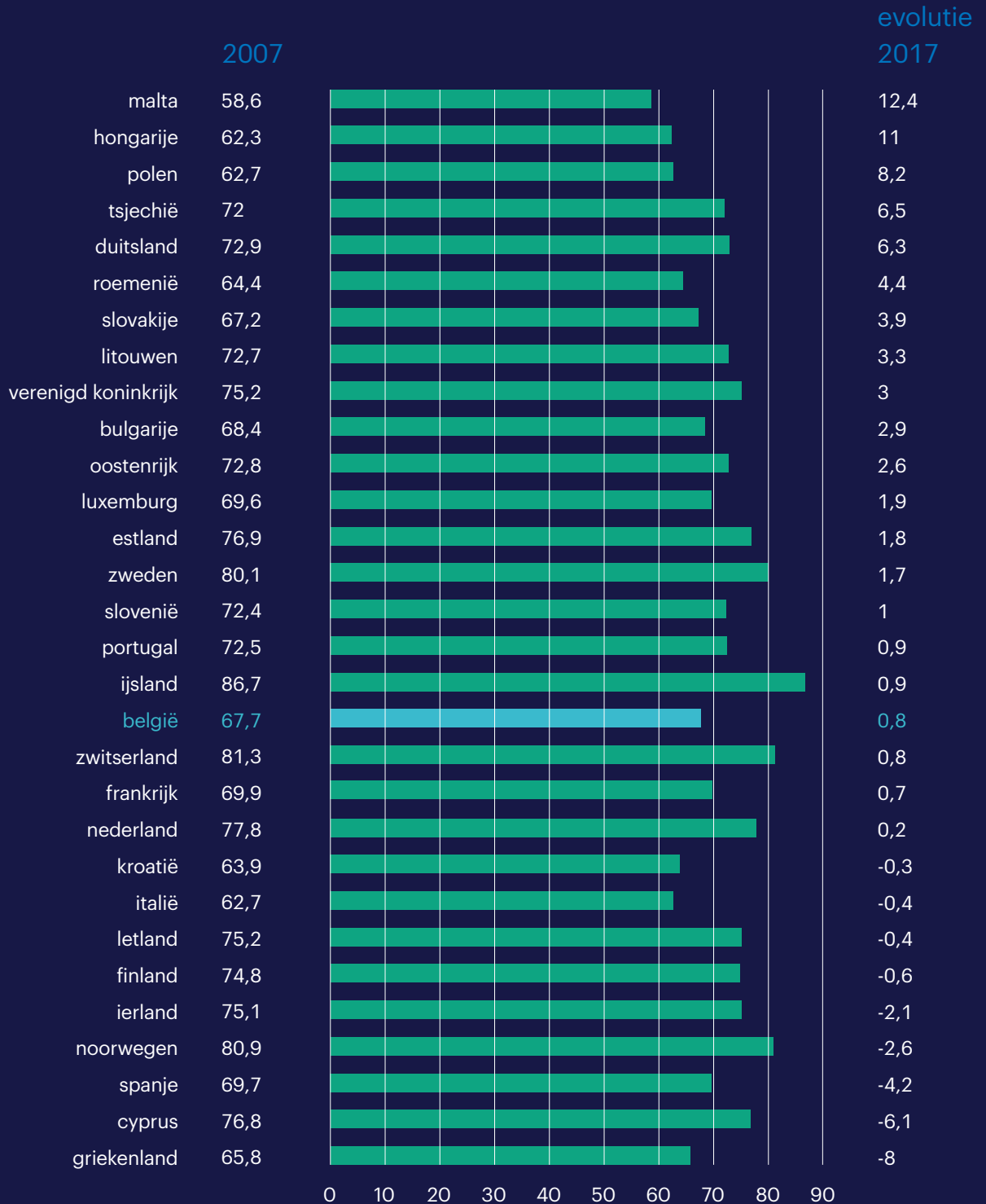
De vooruitgang (+0,8%) ten opzichte van 2007 ligt hier zelfs nog iets lager dan onder de oude definitie (+1,1%). Wel is het verschil met de EU 15 onder de nieuwe definitie een stuk kleiner. Van bijna 5% naar iets meer dan 2% punten. Maar wordt dit verschil nu kleiner? In geen geval. De werkzaamheidsgraad volgens de nieuwe definitie steeg in de EU 28 de voorbije tien jaar drie maal sneller dan in België (resp. 2,3% versus 0,8%). Het verschil met het gemiddelde in de EU 28 steeg van 2,1 naar 3,6% punt. België zakt dus verder weg. Dat uit zich ook in de rangschikking. België zakt de voorbije tien jaar van een 20ste naar een 24ste plaats. De enige landen die anno 2017 nog slechter doen dan België zijn Griekenland, Spanje, Italië en Kroatië.

Voegt de nieuwe definitie (20–65) iets toe aan de analyse van de verschillen tussen de regio's? Niet echt. In Wallonië en Vlaanderen is de stijging identiek (ongeveer 1%). Eind 2017 stond de teller voor Wallonië op 63,2%, voor Vlaanderen op 73%. Brussel laat een iets sterkere stijging optekenen (1,4%) en komt op 60,8%. De positie van Vlaanderen verandert niet in de Europese rangschikking. Vlaanderen blijft een middenmoter. Zowel in 2007 en 2017 zijn er 12 landen die het minder goed doen. Wallonië en Brussel eindigen onveranderd achterin. Alleen Italië en Griekenland doen nog slechter. In het geval van Brussel zelfs alleen Griekenland.

Omdat we werken met volledige jaren stopt de reeks in 2017. Voor 2018 zijn er intussen wel al drie kwartaalresultaten bekend. Deze laten een ietwat andere ontwikkeling zien. Vlaanderen heeft in de eerste drie kwartalen een sterke stijging neergezet. In vergelijking met het derde kwartaal 2017 bedraagt de stijging zelfs meer dan 2% punt. Dit is een hogere stijging dan in de voorgaande tien jaar. Wallonië (0,4%) laat een veel kleinere stijging zien. Brussel blijft ter plaatse trappelen. Dit betekent dat de regionale verschillen in België in 2018 verder oplopen. Geen goed nieuws voor de communautaire vrede.

De conclusie is redelijk helder. Alle inspanningen (federaal en regionaal) om meer mensen aan het werk te helpen hebben er in het allerbeste geval slechts voor gezorgd dat de achterstand met de rest van Europa niet groter is geworden. Vergelijken we met de EU 28 of beperken we ons tot de nieuwe definitie van 20–65 jaar, dan wordt de achterstand zelfs nog groter. Deze analyse geldt globaal genomen ook voor de drie regio's. Vlaanderen klopt zich graag op de borst met veel betere cijfers dan Wallonië en Brussel maar de realiteit is dat binnen Europa Vlaanderen een middenpositie inneemt en dat deze positie de voorbije tien jaar niet gewijzigd is, zij het dat 2018 mogelijk een positieve trend aankondigt. Ook binnen België zijn de verschillen tussen de regio's niet verminderd. De allertlaatste trends (voor 2018) tonen zelfs opnieuw grotere verschillen.

evolutie werkzaamheidsgraad 2007-2017 in procentpunten

wat leert ons dit overzicht?

De ontwikkelingen binnen Europa de voorbije tien jaar zijn heel divers. Op tien jaar tijd gaan de ontwikkelingen binnen landen van +12% punt tot -8% punt. Een verschil van maar liefst 20% punt. Van enige convergentie (nochtans een absolute Europese beleidsdoelstelling) is geen sprake.

In een aantal gevallen kunnen percentages tussen twee gefixeerde data zelfs nog grote schommelingen verbergen. Een daling van 2,1% werkzaamheidsgraad in Ierland tussen 2007 en 2017 verbergt de immense job-destructie tussen 2007 en 2012 (van 75,1% naar 64,4%) en de enorme remonte nadien (terug naar 73%). Griekenland verloor 13% punten tussen 2007 en 2013 maar steeg nadien opnieuw 5% punten. Ook Spanje kende een grillig verloop.

Ook landen met al een erg hoge werkzaamheidsgraad slagen er soms in om nog vooruitgang te boeken. Het strafste voorbeeld is IJsland met in 2007 al een astronomisch hoge werkzaamheidsgraad van 86,7%. Toch slaagde het land erin om nog een fractie meer te stijgen dan België. Ook Zweden slaagt daarin. De werkzaamheidsgraad lag op 80,1% en steeg de voorbije tien jaar nog naar 81,8%. Daarmee is Zweden één van de weinige landen met een werkzaamheidsgraad die nu al hoger ligt dan de Europese doelstelling. Globaal genomen wordt de sterkste prestatie geleverd door Duitsland. In 2007 liet het land nog een iets beter dan gemiddelde score optekenen van 72,9%. Tien jaar later behoort het tot de Europese koplopers met 79,2%. Daartegenover staat dat sommige landen met zeer hoge scores de voorbije tien jaar pas op de plaats maakten of licht moesten inleveren. Dat geldt vooreerst voor (op Zweden na) de Scandinavische landen, maar ook Nederland.

België behoort met Frankrijk tot die landen die middelmatig tot zwak scoorden en het voorbije decennium ook middelmatig evolueerden.

Twee groepen landen laten volledig verschillende tendensen zien. De mediterrane landen die historisch altijd al onder het globale Europese gemiddelde noteerden moesten allemaal inleveren de voorbije tien jaar. In het geval van Spanje en Griekenland zelfs heel fors. Daartegenover staan verschillende Oost- en Midden Europese landen die hun arbeidsmarkten duidelijk versterkt hebben (Hongarije, Tsjechië, Polen en in mindere mate Slovakije en Roemenië). Deze landen kenden zelfs

Ook de evolutie van Polen is interessant. Het land kende een enorme migratie naar West-Europa. Veel talent verliet het land dikwijls om onder het kwalificatieniveau te werken.

nagenoeg geen verzwakking in de crisisjaren. Van een minder dan gemiddelde score schoven ze door naar het Europese gemiddelde. Tsjechië ging

van een gemiddelde positie naar een toppositie. Ook de evolutie van Polen is interessant. Het land kende een enorme migratie naar West-Europa. Veel talent verliet het land dikwijls om onder het kwalificatieniveau te werken. Toch heeft dit niet belet dat het land een enorme sprong voorwaarts heeft gemaakt. Twee zaken hebben hier wellicht een grote rol gespeeld. De circulaire migratie waarbij inkomens verdiend in het buitenland opnieuw worden geïnvesteerd in het thuisland. En vermoedelijk zijn ook heel wat migranten na verloop van tijd teruggekeerd.

Van convergentie is er in Europa duidelijk nog altijd geen sprake. Het reeds grote verschil tussen de best presterende (Zweden 81,8%) en de slechtst presterende arbeidsmarkt (Griekenland 57,8%) steeg nog tussen 2007 en 2017 (van 22,5% naar 24%).

alle inspanningen om meer mensen aan het werk te helpen, hebben er in het allerbeste geval slechts voor gezorgd dat de achterstand met de rest van europa niet groter is geworden.

waar zit het verschil?

De gemiddeld lagere Belgische werkzaamheidsgraad concentreert zich bij enkele specifieke groepen: jongeren (-25), laaggeschoolden en 55-plussers. Ook vrouwen hebben historisch een lagere werkzaamheidsgraad dan mannen.

mannen en vrouwen

Zowel mannen als vrouwen werken in België minder dan gemiddeld in Europa. In België werkten in 2017 63,6% van de vrouwen en 73,4% van de mannen. Dit is in beide gevallen onder het Europese gemiddelde (resp. 66,4% en 77,8%). In beide gevallen werd de voorbije tien jaar de achterstand niet goedge maakt. Ook niet een klein beetje. Integendeel. De Belgische vrouwelijke werkzaamheidsgraad steeg de voorbije tien jaar met 3,3% punten, in de EU 28 was dit 4,3%. Ook de mannen lossen verder de rol. Hun werkzaamheids-

graad daalde de voorbije tien jaar met 1,6%, in de EU 28 was er lichte stijging van 0,2. Ook als we vergelijken met de EU 15 is de ontwikkeling negatief. Zij het minder uitgesproken. Nagenoeg overall in Europa daalde de kloof inzake werkzaamheidsgraad tussen mannen en vrouwen. Nu bedraagt deze nog 11% punten (EU 15). In 2007 was dit nog bijna 16% punten.

jongeren

Het is een historisch gegeven dat de werkzaamheidsgraad bij deze groep daalt. Dat is in heel Europa zo. In vergelijking met tien jaar geleden blijft de situatie grosso modo ongewijzigd. In de EU 15 daalde de werkzaamheidsgraad bij jongeren van 41,1 naar 36,3, in België van 27,5 naar 22,7. De dalende werkzaamheidsgraad is voor een flink deel het gevolg van een stijgende scholarisatie. Om die reden is het beter uit te gaan van de NEET-score³.

NEET (15-24 jaar)

Wat deze indicator betreft doet België het niet slechter dan de EU 28. De NEET-score bedroeg in 2007 voor beiden 11%. In België was de evolutie positief (daling naar 9,3%). In de EU was er geen evolutie (10,9%). Dit betekent dat België nu onder het Europese gemiddelde zit. De verschillen binnen België blijven groot. Vlaanderen zit op 7,2%, Wallonië op 11,6% en Brussel op 13,3%. De laatste twee regio's tekenen wel fors lagere percentages op in vergelijking met tien jaar geleden.

³ NEET Not in Employment Education or Training

laaggeschoolden

Indien er alleen hooggeschoolden in België zouden werken, zou er geen probleem zijn qua werkzaamheidsgraad en zouden we niet onder het Europese gemiddelde scoren. De werkzaamheid is in beide gevallen gelijk (85,2%). Wat deze groep betreft, veranderde de positie niet de voorbije tien jaar. Binnen België zijn er wel verschillen. Brusselse hooggeschoolden werken nog steeds veel minder in vergelijking met de EU 28 (resp. 80% en 85%). Vlaanderen scoort beter dan het Europese gemiddelde maar de positieve afwijking wijzigde de voorbije tien jaar niet. Het verschil met Wallonië en Brussel bedraagt bijna 4% en 7% punten.

Wat middengeschoolden betreft is de situatie licht anders. Tien jaar geleden hadden België en de EU 28 een identieke werkzaamheidsgraad (74%). Met traditioneel Vlaanderen boven en Wallonië en vooral Brussel onder het Belgisch gemiddelde. Tien jaar later is de situatie minder gunstig. In de EU 28 steeg de werkzaamheidsgraad voor middengeschoolden licht (naar 76%). In België daalde deze naar 73%. Dit suggereert dat de polarisatie in België zich uitdrukkelijker manifesteert dan in de rest van Europa.

Maar het echte Belgische pijnpunt zijn uiteraard de laaggeschoolden die historisch fors onder de Europese werkzaamheidsgraad scoren. In 2007 bedroeg het verschil 7% punten (resp. 57,1 en 49,8%). In 2017 is dit opgelopen tot 9% (resp. 55,6 en 46,5%). In Europa daalde

de werkzaamheidsgraad voor laaggeschoolden met 1,5%, in België met 3,3. Een meer nauwkeurige analyse toont aan dat het verlies volledig voor rekening van de mannen komt. Daar daalde de werkzaamheidsgraad met meer dan 6%. In de EU slechts met 4%. De vrouwelijke laaggeschoolden hielden de afgelopen tien jaar stand, zij het uiteraard op een veel lager niveau dan de mannen. De kloof inzake werkzaamheidsgraad tussen mannen en vrouwen bedraagt bij laaggeschoolden in België 18% punten.

55+

Indien er één subgroep is die zijn positie heeft kunnen versterken op de arbeidsmarkt de voorbije tien jaar dan zijn het ongetwijfeld de 55+. De dalende werkzaamheidstrend was ingezet in de vroege jaren 70 en kwam in de tweede helft van de jaren 90 tot een dieptepunt. Sindsdien is er een revival ingezet in de meeste Europese landen. België heeft bij deze groep traditioneel een zeer grote kloof opgelopen met het Europees gemiddelde. De afgelopen tien jaar werd die kloof een beetje kleiner. In de EU 15 steeg de werkzaamheid van 46,2% naar 58,8%, in België van 34,4% naar 48,3%. De nog steeds zeer grote kloof nam dus met iets meer dan 1% punt af (van 11,8 naar 10,5). Anders gezegd, aan dit tempo duurt het nog een eeuw vooraleer België op gelijke hoogte komt van het Europese gemiddelde.

vreemde nationaliteit (niet-eu)

De grootste kloof tussen België en de EU vinden we historisch terug bij de burgers van vreemde nationaliteit (niet-EU). In 2007 bedroeg het verschil in werkzaamheidsgraad maar liefst 21% punten. Tien jaar later is dit verschil redelijk sterk teruggelopen tot 15%. Gedeeltelijk heeft dit te maken met een teruglopende werkzaamheidsgraad in de EU 28 van niet EU-burgers (van 62,6% naar 57,4%). In België was er een lichte stijging van 40,3% naar 41,6%. Daarmee zijn de burgers van vreemde nationaliteit de enige doelgroep waar de ontwikkeling positief was in vergelijking met Europa, zij het onvoldoende om onze rangschikking binnen Europa te verbeteren.

Als we de analyse toepassen op personen die in het buitenland (niet-EU 28) geboren zijn, is de uitkomst min of meer gelijk. De enorme kloof wordt gedeeltelijk gedicht maar niet voldoende om de positie binnen de EU 28 te verbeteren.

globaal overzicht

In de volgende tabel zetten we de verschillende posities van België, Vlaanderen, Brussel en Wallonië nog eens op een rij.

de burgers van vreemde nationaliteit is de enige doelgroep waar de ontwikkeling positief was in vergelijking met europa.

plaats van belgië in
de eu 28 volgens werk-
zaamheidsgraad 20–65
evolutie 2007–2017

	belgië		vlaanderen		brussel		wallonië	
	2007	2017	2007	2017	2007	2017	2007	2017
totaal	20	24	16	15	27	27	26	26
mannen	23	24	15	13	28	28	26	27
vrouwen	19	22	14	14	25	26	26	24
55+	22	22	22	21	18	21	23	22
hooggeschoolden	19	18	10	9	28	27	24	23
middengeschoolden	21	17	9	11	28	27	26	26
laaggeschoolden	20	23	19	19	25	25	24	26
vreemde nationaliteit (niet-eu 28)	28	28	28	28	28	28	28	28
-25	19	25	16	18	28	27	27	26

---

echte vooruitgang is er nergens gemaakt. bij de laaggeschoolden verliezen we verder terrein.

Deze tabel maakt in één oogopslag duidelijk dat België en de drie gewesten er niet in geslaagd zijn hun relatieve positie inzake werkzaamheidsgraad te verbeteren de voorbije tien jaar. Integendeel. Het belangrijkste cijfer blijft de totaalscore. Daarin zakt België verder weg naar de onderste Europese regionen (van 20 naar 24). Als we verder uitsplitsen naar doelgroepen, wordt het beeld er niet echt vrolijker op. Echte vooruitgang is er nergens gemaakt. Bij de laaggeschoolden verliezen we verder terrein.

Vlaanderen haalt uiteraard betere scores dan België maar veel reden tot juichen is er niet. In Europees perspectief is en blijft Vlaanderen een middenmotor. Alleen inzake hooggeschoolden komt Vlaanderen duidelijk boven het gemiddelde uit. Maar ook daar zijn we verre van Europese top. Wat 55-plussers, laaggeschoolden en burgers met vreemde nationaliteit betreft, bevindt ook Vlaanderen zich onderaan de rangschikking in Europa. Deze al bij al weinig florissante positie is afgelopen tien jaar niet verbeterd. In 2007 haalde Vlaanderen een (virtuele) 16de plaats wat de werkzaamheidsgraad betreft. Die positie bleef nagenoeg ongewijzigd. Omdat Vlaanderen zich heel graag vergelijkt met Wallonië en Brussel (die nagenoeg altijd helemaal onderin de rangschikking te vinden zijn) wordt systematisch de illusie gecreëerd dat Vlaanderen goed bezig is. Maar dat klopt dus niet.

Zoals eerder vermeld, steeg de werkzaamheidsgraad in Vlaanderen in 2018 (tijdens de eerste drie kwartalen) wel meer dan gemiddeld. Welk effect dit heeft op de verschillende subgroepen is voorlopig nog niet duidelijk.

de mythe van de voltijds equivalenten

De werkzaamheidsgraad drukt het aantal 'koppen' uit die aan het werk zijn. Dit is meestal voltijds maar kan ook deeltijds zijn. Dit kan nogal variëren tussen landen. Voor sommigen is de huidige werkzaamheidsgraad dan ook geen goede graadmeter maar moet men om de gezondheid van een arbeidsmarkt te meten alle bestaande jobs omrekenen naar voltijdse equivalenten. Wie beide rangschikkingen naast elkaar legt ziet echter meteen dat dit de rangorde niet echt wijzigt. Dezelfde landen staan bovenaan, dezelfde onderaan. Slechts één land verandert sterk van plaats: Nederland, door het extreem hoog aandeel deeltijds werkenden waaronder ook deel in kleine deeltijdbanen. Het verschil tussen koppen en voltijds equivalenten bedraagt in Nederland maar liefst 16% punten. In België is dit verschil 5,8% punten. Het OESO-gemiddelde bedraagt 6%. België blijft dus onderin figureren en laat alleen Spanje, Italië en Griekenland achter zich. De achterstand op Zweden bedraagt ook in de voltijds equivalenten 14% punt. Het schermen met de voltijds equivalenten statistiek brengt geen soelaas.

Grosso modo kunnen we stellen dat gezonde arbeidsmarkten meer werk genereren en er ook in slagen dat werk beter te verdelen. Omdat er niet alleen voltijdse jobs beschikbaar zijn, kunnen meer mensen (vooral vrouwen) zich gemakkelijker integreren op de arbeidsmarkt. Een hogere werkzaamheidsgraad correleert sterk met het aandeel deeltijdse banen.

tabel 6

werkzaamheidsgraad volgens voltijds equivalenten (data 2015)

zweden	70,1
estland	68,8
tsjechië	68,7
letland	65,8
litouwen	64,7
duitsland	64,6
denemarken	64,3
finland	63,8
verenigd koninkrijk	63,7
oostenrijk	62,7
hongarije	62,6
slovenië	61,9
polen	60,9
luxemburg	60,8
slovakije	60,7
portugal	60,6
frankrijk	59,6
nederland	57,7
belgië	56,2
ierland	55,3
spanje	53,9
griekenland	47,7

Bron: OECD (2017) Employment Outlook

grosso modo kunnen
we stellen dat gezonde
arbeidsmarkten meer werk
genereren en er ook in slagen
dat werk beter te verdelen.

---

pijnpunt 03

er bieden
zich te weinig
mensen
aan op de
arbeidsmarkt

bij de mannen zijn we nu de op één na laatste. bij de vrouwen zakken we van plaats 19 naar 22.

Naast werkloosheid en werkzaamheid is de activiteitsgraad de derde grote indicator die zicht geeft op de gezondheid van de arbeidsmarkt. Deze indicator geeft aan hoeveel mensen actief zijn op de arbeidsmarkt, hetzij aan het werk, hetzij op zoek naar werk met een werkloosheidsuitkering.

Ook inzake activiteitsgraad scoort België traditioneel zwak. Is de situatie tien jaar later beter?

In de EU steeg de activiteitsgraad (20–65) sterk de voorbije tien jaar, van 74,9 naar 78%. Ook hier moet België de rol verder lossen want ons land ging in dezelfde periode met niet eens 1% punt vooruit (72,9% naar 73,7%). In Wallonië en Brussel bewoog de activiteitsgraad nagenoeg niet (resp. +0,2 en +0,1). In Vlaanderen was er een stijging met 1,2. Nog altijd fors onder de Europese stijging van ruim 3%. Daar waar Vlaanderen nog net boven het Europese gemiddelde zat noteert het nu 2% punten onder het Europese gemiddelde.

In de rangschikking volgens activiteitsgraad zakt België dan ook verder weg. Bij de mannen zijn we nu de op één na laatste. Bij de vrouwen zakken we van plaats 19 naar 22. De op het eerste zicht redelijke stijging bij de vrouwen is relatief, want ligt nog steeds fors (bijna 10% punten) onder het Europese cijfer.

tabel 7

activiteitsgraden
20–65 in de
eu 28, België en
regio's, evolutie
2007–2017

	2007	2017
eu 28	74,9	78,0
belgië	72,9	73,7
vlaanderen	75,0	76,2
wallonië	69,7	69,9
brussel	71,3	71,4
mannen	81,7	80,8
vrouwen	65,7	68,4

tabel 8

activiteitsgraad en plaats in eu 28 volgens activiteits- graad (totaal, vlaanderen, wallonië en brussel)

	2007	2017	vlaanderen	wallonië	brussel
totaal	20	24	20	26	28
man	22	27	24	28	27
vrouw	19	22	17	25	25

werkloosheid

Een hoge werkloosheid behoort niet tot de pijnpunten van de Belgische arbeidsmarkt in zijn geheel. Dat was ook in 2007 het geval. Dit

Dit is een ander pijnpunt en een groot bewijs van een niet functionerende arbeidsmarkt.

komt volledig voor rekening van Vlaanderen dat inzake werkloosheidsgraad zich met de sterkste Europese landen kan meten. In 2007 hadden slechts vier landen een lagere werkloosheid dan Vlaanderen. Wallonië en Brussel behoorden toen echter tot de absoluut zwakst presterende landen. Voor die gewesten is werkloosheid nog een extra pijnpunt. In geen enkel Europees land is de heterogeniteit tussen regio's zo groot. Dit is een ander pijnpunt van de Belgische arbeidsmarkt en een groot bewijs van een niet functionerende arbeidsmarkt.

In tegenstelling tot de werkzaamheids- en activiteitsgraad waar de Belgische situatie globaal genomen stabiel bleef of zelfs verslechterde is de evolutie inzake werkloosheid wel positief. In 2007 had België een hoger dan gemiddelde werkloosheidsgraad in vergelijking met de EU 28 (resp. 7,2% en 6,8%). Tien jaar later zit België duidelijk onder het gemiddelde (resp. 7% en 7,5%). In de rangschikking volgens werkloosheidsgraad stijgt België van de 20ste plaats in 2007 naar de 17de in 2017. De daling doet zich enkel voor in Wallonië en Brussel. Vlaanderen zit intussen opnieuw op het niveau van net voor de crisis (4,1) en handhaaft zich in de bovenste regio's van de EU 28-rangschikking. De dalende werkloosheid van Brussel en Wallonië zorgt bij die regio's voor een iets minder negatieve positie binnen Europa maar veel moeten we ons daar niet bij voorstellen. Die betere positie heeft vooral te maken met de arbeidsmarkt-ramp die Griekenland en Spanje trof en de werkloosheid in die landen deed exploderen. Met een respectievelijke 22ste en 26ste plaats op 28 blijft de positie van de twee regio's weinig benijdenswaardig.

tabel 9

werkloosheids- graden 20–65 in de eu 28, belgië en de regio's - evolutie 2007–2017

	2007	2017
eu 28	6,8	7,5
belgië	7,2	7
vlaanderen	4,1	4,2
wallonië	10,2	9,6
brussel	16,7	14,9
mannen	6,4	7
vrouwen	8,2	7

Een daling van de werkloosheid is uiteraard goed nieuws. Maar als dit niet gepaard gaat met een stijgende werkzaamheids- en activiteitsgraad vervalt veel van de positieve boodschap. Het betekent dat 'niet meer werkloos' in veel gevallen niet tot werk heeft geleid maar tot één of andere vorm van inactiviteit. Eerder beschreven we de evolutie van de werkzaamheidsgraden in de bewuste regio's. Deze steeg de voorbije tien jaar inderdaad licht (1 tot 1,5% punt) maar minder dan het Europese gemiddelde.

Vlaanderen heeft dus vooral een probleem op het vlak van inactiviteit. En heeft ondanks een lichte daling inzake inactiviteit op dit punt zijn positie binnen Europa niet verbeterd.

Brussel en Wallonië combineren een werkloosheidsprobleem met een inactiviteitsprobleem. Wat de werkloosheid betreft, tekent er zich in beide regio's een licht positieve trend af. Maar niet inzake inactiviteit. Daar blijft men ter plaatse trappelen.

vlaanderen heeft vooral een
probleem op het vlak van
inactiviteit. brussel en
wallonië combineren een
werkloosheidsprobleem met
een inactiviteitsprobleem.

---

pijnpunt 04

korte loopbanen

In 2008 bedroeg de gemiddelde loopbaan in België 32,1 jaar. Daarmee zat België uiteraard een stuk onder het Europese gemiddelde (34,3). De achterstand op de Europese top (Zweden, Denemarken) bedroeg bijna acht jaar! In 2017 is er geen echte reden tot vreugde. De gemiddelde lengte van de loopbaan steeg wel met bijna één jaar tot 32,9 jaar, maar daarmee blijft België opnieuw onder het Europese gemiddelde (+1,6 jaar). De achterstand van België op het Europese gemiddelde neemt dus verder toe (van 2,2 in 2008 naar 3 jaar). Bemerkt dat zelfs landen met reeds een fors langere loopbaan zoals Zweden deze in de afgelopen jaren meer verlengden dan België.

tabel 10

gemiddelde loopbaanduur - evolutie 2008-2017

	2008	2017
belgië	32,1	32,9
bulgarije	32,5	33
tsjechië	33,7	35,9
denemarken	40	39,6
duitsland	36,5	38,4
estland	35,8	38,5
ierland	36,7	36,7
griekenland	31,8	32,7
spanje	34,2	35,1
frankrijk	33,6	35,2
kroatië	31,7	32,5
italië	30	31,6
cyprus	36,4	36,3
letland	35,7	36,2
litouwen	32	35,9
luxemburg	30,8	33,2
hongarije	28,7	33,7
malta	29,3	34,1
nederland	39,4	40,1
oostenrijk	35,7	37,2
polen	30,6	33,3
portugal	37,1	37,7
roemenië	31,5	33,4
slovenië	34	35,6
slovakije	32,3	34,1
finland	37,3	38
zweden	40	41,7
verenigd koninkrijk	37,9	38,9

Bron: Eurostat 2018

de achterstand van belgië
op het europese gemiddelde
neemt dus verder toe van 2,2
in 2008 naar 3 jaar.

---

pijnpunt 05

weinig
mobiliteit
tussen
werkloosheid,
inactiviteit
en werk

In vergelijking met andere landen ligt de mobiliteit tussen werkloosheid en werk aan de lage kant in België. Wie werkt heeft veel kans het volgend jaar nog aan het werk te zijn. In 2016 was dat voor 95% van de werknemers het geval. Wie werkloos wordt en dat een tijdje blijft, heeft in België relatief weinig kans om opnieuw in te stromen. Of men blijft werkloos of men wordt inactief. In 2016 gold dit voor 76% van de toenmalige werklozen. Slechts 24% van hen was het jaar erop opnieuw aan het werk.

In België worden de insiders in een bedrijf goed beschermd. Opzegtermijnen lopen met de toename van de anciënniteit in een bedrijf sterk op. Dat maakt het lastiger voor werkgevers om iemand met enige ervaring te ontslaan. Zelf hebben werknemers na verloop van tijd ook niet meer zoveel zin om te vertrekken. Wie zelf vrijwillig vertrekt verliest deze bonus bij een nieuwe werkgever. Die lagere uitstroom zorgt echter ook voor minder nieuwe kansen voor zowel insiders als buitenstaanders. En vanuit de werkloosheid zijn de prikkels nog steeds niet afdoende om voldoende uit te stromen.

Met slechts 24% na één jaar aan het werk, heeft België één van de laagste percentages van de EU. In Nederland, Zweden, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk ligt dit aandeel dubbel zo hoog. Zelfs Frankrijk laat België hier achter zich. Ook Duitsland kent een merkwaardig lage uitstroom naar werk. De globale positie van België binnen Europa is in deze ondanks de activeringspolitiek niet gewijzigd.

De uitstroom vanuit de inactiviteit naar werk ligt logischerwijs een stuk lager dan deze uit de werkloosheid. Een merkwaardige uitzondering is Finland waar de uitstroom vanuit de inactiviteit even hoog is als vanuit de werkloosheid. Landen met een relatief hoge uitstroom uit werkloosheid scoren meestal ook redelijk hoog inzake uitstroom vanuit de inactiviteit naar werk. Nederland, Denemarken en Zweden scoren opnieuw relatief hoog.

overzicht transitie van statuut in 2015 naar statuut in 2016

statuut in 2016	werkenden in 2015			werklozen in 2015			inactieven in 2015		
	werkend	werkloos	inactief	werkend	werkloos	inactief	werkend	werkloos	inactief
oostenrijk	93,6	2,6	3,6	34,4	34,6	30,7	23,8	3,4	72,2
belgië	95,3	2,2	2,6	24,1	42,2	33,7	7,7	4,6	87,7
duitsland	96,7	1,3	2	24,4	36,4	39,2	19,2	2,9	77,9
denemarken	95,4	2	2,6	47,1	25,2	27,7	26,8	9,4	63,8
spanje	93,6	4,1	2,3	24,6	60,8	14,6	5,7	7,6	86,7
finland	92,5	2,4	4,9	28	31,4	40,2	28,2	8,1	62,4
frankrijk	92,4	3,6	4	29,1	42	28,9	9,1	4,2	86,7
griekenland	95,7	3,1	1,2	12,2	76,1	11,7	2,2	4,7	93,1
italië	94,9	2,1	3	22,7	35,7	41,6	4,4	3,9	91,6
luxemburg	92,9	2,7	4,3	38	30,6	31,4	17,3	4,6	78,1
nederland	95,3	2,1	2,6	51,4	27,9	20,6	43,3	6,1	50,6
portugal	95,2	3,1	1,7	31,6	39,9	28,5	6,1	5	88,8
zweeden	95,9	1,7	2,5	48,8	34,1	17	33,9	10,3	55,8
verenigd koninkrijk	95,2	1,7	3,1	47,2	37,2	15,7	19,1	6,3	74,6

Bron: Hoge Raad voor Werkgelegenheid

Wat is de verklaring voor deze geringe uitstroom naar werk? Voor sommigen ligt het aan de werkgevers die discrimineren of teveel jobs aanbieden aan te lage lonen of gepaard gaand met slechte arbeidsomstandigheden. Het is weinig waarschijnlijk dat Belgische werkgevers gemiddeld meer discrimineren dan collega's elders in Europa. En gemiddeld genomen zijn er in België weinig laagbetaalde jobs en is de kwaliteit van de arbeid van een redelijk hoog niveau. Werkgeversgedrag is dus wellicht niet de verklarende factor. Ligt het aan de gemiddeld zwakkere kwaliteit van onze activering van werkzoekenden door onze publieke bemiddelingsdiensten? Ook daar zijn geen echte aanwijzingen voor. Er is maar één factor waarin België duidelijk verschilt van de rest van Europa en dat is de regel dat werkloosheidsuitkeringen in dit land onbeperkt in duur zijn. Onze voorspelling is dan ook dat België zijn positie binnen Europa niet echt kan verbeteren indien dit systeem blijft bestaan. Alle alternatieven die de voorbije decennia zijn uitgeprobeerd (degressief maken van uitkeringen, activering) hebben dan ook hun beloftes niet ingelost. Ook het verder degressief maken van de uitkeringen zoals eerder beslist door de regering Michel maar uiteindelijk niet werd uitgevoerd zal ons inziens in deze geen noemenswaardige verandering brengen.

langdurige werkloosheid

Een gevolg van een lage instroom in werk is een hoog aandeel van langdurige werkloosheid. Een hoog aandeel langdurig werklozen is een belangrijk pijnpunt omdat langdurige werkloosheid veel negatieve gevolgen heeft. Er is vooreerst competentieverlies. Werkzoekenden geraken ook ontmoedigd. Ze komen bij sollicitatieprocedures minder zelfzeker over waardoor hun kansen verder slinken en na verloop van tijd krijgt men ook de perceptie van rekruteerders en van werkgevers tegen.

een hoog aandeel langdurig werklozen is een belangrijk pijnpunt omdat langdurige werkloosheid veel negatieve gevolgen heeft.

Na verloop van tijd geeft men het dikwijls helemaal op en solliciteert men enkel nog voor de schijn. Dit voedt dan weer negatieve percepties van werkgevers. Langdurige werkloosheid is een vicieuze cirkel.

Tien jaar geleden stonden we ook met deze indicator aan de Europese top. Is er op dit punt iets veranderd? Qua aandeel alvast niet. In 2007 hadden we net iets meer dan de helft langdurig werklozen (50,4%), in 2017 is dit 49,9%. Daarmee doet België het iets beter dan de EU 28 waar het aandeel de voorbije tien jaar steeg (van 42,9% naar 45,2%). Daarmee blijft België ruim boven het Europees gemiddelde. Meer nog, in de rangschikking binnen Europa zakken we van plaats 22 naar 24. Interessant zijn hier de verschillende ontwikkelingen in

de buurlanden. Duitsland, het land dat tien jaar geleden nog een heel hoog aandeel langdurig werklozen had (56,6%) slaagde

er in dit stevig te doen inkrimpen (41,9%). In Frankrijk daarentegen steeg het aandeel langdurig werklozen (van 39,7% naar 45,4%). In Nederland en het Verenigd Koninkrijk bleef de situatie redelijk stabiel.

Ook hier is het verschil tussen de regio's zeer groot. Vlaanderen kende een daling (van 37,4% naar 35%) en verbeterde de positie binnen Europa. Vlaanderen doet het in deze beter dan Nederland en Duitsland. Brussel en Wallonië bleven op heel hoog niveau bij de allerzwakste landen van Europa. Alleen Griekenland, Italië en Slowakije doen nog slechter.

met slechts 24% aan het werk heeft België één van de laagste percentages van de EU. In Nederland, Zweden, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk ligt dit aandeel dubbel zo hoog.

---

pijnpunt 06

grote
verschillen
tussen de
regio's

In 2007 was België na Italië het land met de hoogste interne heterogeniteit op de nationale arbeidsmarkt. Dit betekent dat de werkloosheid in bepaalde regio's beperkt is maar in andere regio's hoog kan oplopen. Dergelijke hoge heterogeniteit wijst op een slechte structurele werking van de arbeidsmarkt. Op een normaal functionerende arbeidsmarkt verhuizen burgers van regio's met een hoge werkloosheid naar regio's met een lage werkloosheid. Grote verschillen worden daardoor systematisch uitgevlakt. In België vormt de taalgrens historisch ook een economische grens. En deze zorgt ontegensprekelijk voor een minder performante arbeidsmarkt. Dat is het best zichtbaar in het zuiden van West- en Oost-Vlaanderen die grenzen aan Henegouwen en in Vlaams-Brabant dat Brussel omsluit.

Sinds 2007 is de ongelijkheid tussen de regio's wat de werkloosheid betreft, iets afgevlakt. Maar de verschillen blijven uiteraard heel groot. Veel te groot. De conclusie wordt nog versterkt als we ook kijken naar de werkzaamheidsgraad. Daar is nagenoeg niets veranderd. De immense afstand tussen Vlaanderen en Brussel en Wallonië blijft onverkort bestaan. En dus ook dit pijnpunt.

tabel 12

evolutie werkloosheidsgraden in de regio's

	2007	2017
vlaanderen	4,1	4,2
wallonië	10,2	9,6
brussel	16,7	14,9

Is onze positie binnen Europa de voorbije tien jaar gewijzigd? Dit is niet het geval. Anno 2017 hebben we zelfs de koppositie binnen Europa veroverd.

— spreiding van de regionale werkloosheidsgraden in de eu, 2017

- spreiding (linkerschaal)
- werkloosheidsgraad (rechtterschaal)

Bron: Hoge Raad voor Werkgelegenheid

De zeer ongelijke arbeidsmarktsituatie in de drie gewesten is geen nieuw gegeven. Vanuit het beleid wordt hierop al enige tijd ingespeeld. Sinds 2005 wordt er vanuit het beleid ingezet om meer Brusselaars en Walen aan het werk te krijgen in Vlaanderen. De VDAB verspreidt systematisch vacatures in de andere gewesten. De andere publieke bemiddelaars doen meer inspanningen om deze vacatures ook in te vullen. Doorheen de jaren is dit beleid systematisch geïntensifieerd. En regelmatig lezen we berichten in de kranten dat dit beleid succesvol is.

Op basis van de huidige cijfers moet dit succes toch gerelativeerd worden. In Vlaanderen kwam in 2006 1,9% van de werkenden uit Brussel en nog eens 2,9 uit Wallonië. In 2015 (laatste beschikbare cijfers) was dit 1,9 voor Brussel en 2,3 voor Wallonië. De relatieve instroom uit de andere gewesten is dus gedaald. De instroom in Vlaanderen komt in vergelijking met 2006 nu meer uit het buitenland (1,3% versus 1,9% in 2015). Buitenlanders vinden gemakkelijker de weg naar Vlaanderen dan de Brusselaars en de Walen.

Niet alleen in Vlaanderen is de externe instroom vanuit de andere gewesten gedaald. Dit geldt ook voor voor het Brussels en het Waals Gewest. Het gaat in deze om pendelstromen.

Het is in principe ook mogelijk dat Brusselaars en Walen naar Vlaanderen verhuizen.

tabel 14

interregionale mobiliteit in België - vergelijking 2006–2015

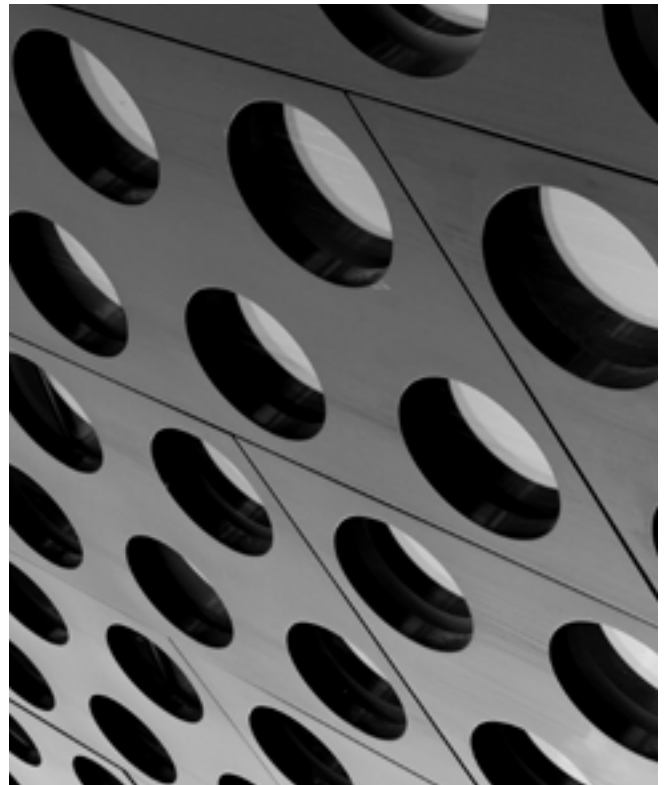
werken	vlaanderen		brussel		wallonië	
	2006	2015	2006	2015	2006	2015
wonen ~						
vlaanderen	93,9	93,9	40,5	37,5	4,2	3
brussel	1,9	1,9	36,5	40,3	2	1,8
wallonië	2,9	2,3	22,2	22,1	90,9	91,7
buitenland	1,3	1,9	0,8	1	2,8	3,4

Bron: Nationale Bank van België

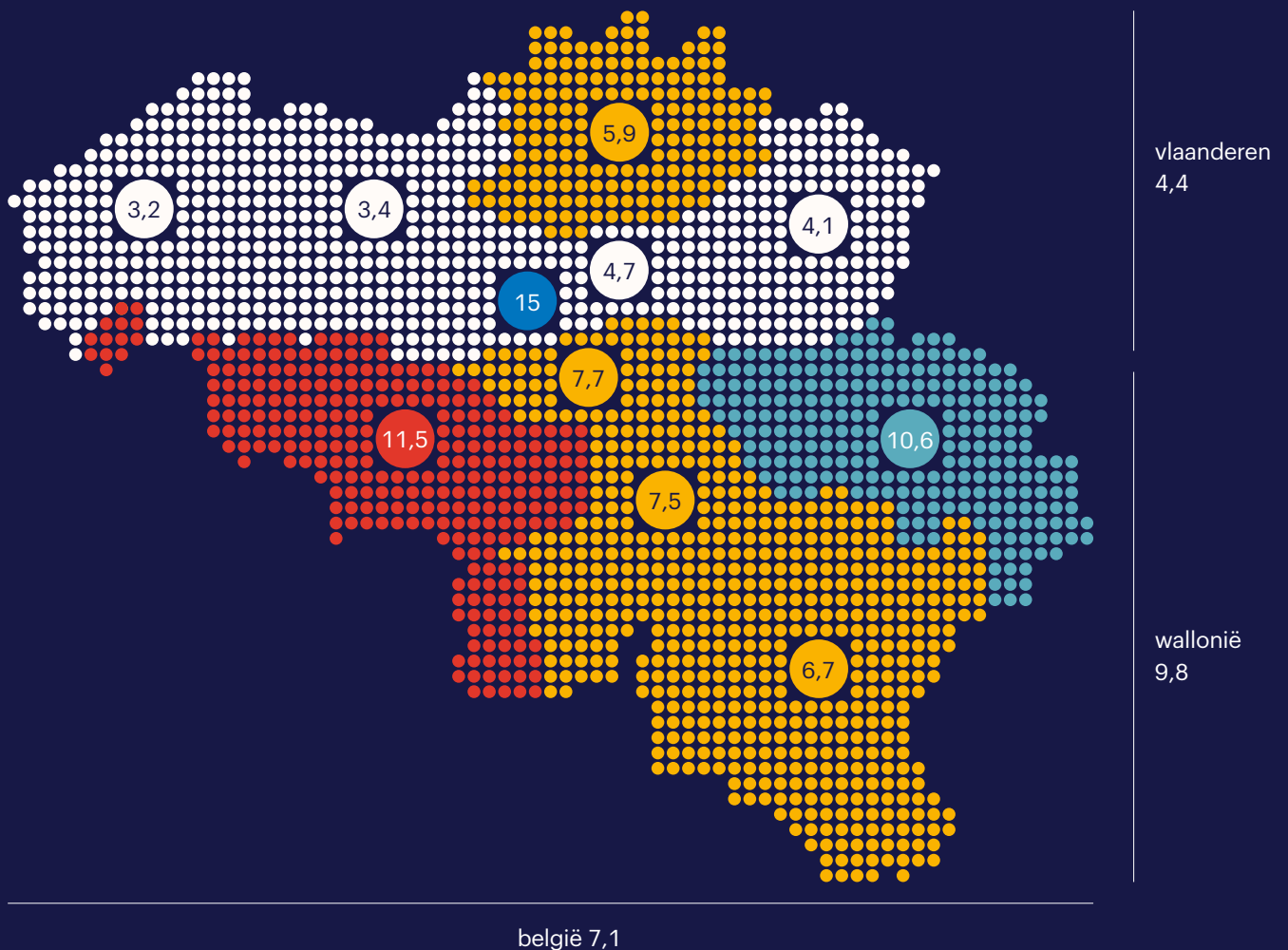
buitenlanders vinden
gemakkelijker de weg
naar vlaanderen dan de
brusselaars en de walen.

---

de werkloosheidsgraad per provincie (in % van de actieve bevolking van 15 tot 64 jaar, 2017)

- < 5
- 5 – 8
- 8 – 11
- 11 – 14
- 14 >

Bron: Hoge Raad voor Werkgelegenheid

De interne heterogeniteit van de Belgische arbeidsmarkt kunnen we nog verder verfijnen door ook binnen de gewesten te kijken naar de verschillen. Zowel in Vlaanderen als Wallonië zijn de verschillen groot. Zo bedraagt de Antwerpse werkloosheidsgraad bijna het dubbele van de West-Vlaamse. De verhouding tussen de werkloosheidsgraad in Luxemburg en deze in Henegouwen ligt niet veel lager. In Wallonië blijven de oude industriebekkens van Luik

Henegouwen en Luik blijven de zwakst Franstalige provincies en Luxemburg is de best scorende.

en Bergen-Charleroi het heel slecht doen.

De andere provincies wijken in feite niet zo veel af van de slechtst

presterende Vlaamse provincie Antwerpen. Het verschil inzake werkloosheidsgraad tussen de best presterende Waalse provincie en slechtst presterende Vlaamse provincie bedraagt nu 0,8%. Het is zeker niet uit te sluiten dat de totale dualiteit van arbeidsmarkten tussen Vlaanderen en Wallonië waarbij de slechtst presterende provincie in Vlaanderen het nog altijd beter doet dan de best presterende in Wallonië in de toekomst doorbroken wordt.

Kijken we terug in de tijd dan merken we wel enig verschil. In 2007 was Vlaams-Brabant nog de tweede best presterende provincie inzake werkloosheidsgraad, en was Limburg hekkensluiter. In 2017 is de rangschikking volledig gewijzigd. West- en Oost-Vlaanderen (3% en 3,4%) scoren nu het best voor Limburg (4,1%). Vlaams-Brabant is gezakt naar de vierde plaats. En Antwerpen is hekkensluiter (5,9%). Voor de provincie Antwerpen drijft vooral grootstad Antwerpen het gemiddelde voor de provincie op. Mechelen en Turnhout zitten dicht bij het Vlaamse gemiddelde.

In Franstalig België is er minder gewijzigd. Henegouwen en Luik blijven de zwakst scorende provincies en Luxemburg is de best scorende. In tegenstelling tot tien jaar geleden is Namen nu de tweede best scorende ten nadele van Waals-Brabant.

pijnpunt 07

het
probleem
brussel

In Free to work had Brussel de trieste reputatie de Europese hoofdstad te zijn met de hoogste werkloosheid. Brussel had toen de rode lantaarn overgenomen van Berlijn. Heeft Brussel zijn relatieve positie kunnen verbeteren de afgelopen jaren? Een tipje van de sluier werd al opgelicht bij de vorige pijnpunten. Daar bleek onder andere dat de werkloosheidsgraad in Brussel gezakt was de voorbije tien jaar en de werkzaamheidsgraad licht gestegen, zij het minder dan het Europese gemiddelde. Heeft dat ook geleid tot een betere positie in vergelijking met de andere Europese hoofdsteden?

Dat blijkt inderdaad het geval te zijn. Brussel is niet langer de Europese hoofdstad met de hoogste werkloosheid. Athene, Madrid, Lefkosia (Cyprus) en Lissabon hadden in 2016 een hogere werkloosheid dan Brussel. In de eerste drie gevallen gaat het om hoofdsteden van landen waar zich op de gehele arbeidsmarkt een ware ramp heeft voltrokken. De hoofdsteden van die landen hebben mee in de klappen gedeeld. Die ramp is België, en dus uiteraard ook Brussel bespaard gebleven.

tabel 16

werkloosheidsgraad in de verschillende Europese hoofdsteden en nationale werkloosheidsgraad 2016 (in %)

	stad	land
athene	23	23,7
madrid	15,7	19,7
lefkosia	13	13,2
lissabon	11,9	11,5
brussel	11,3	7,7
rome	9,8	11,9
wenen	9,3	5,6
parijs	9,2	10,1
berlijn	8 ⁴	4,2
riga	7,6	9,9
helsinki	7,4	9
zagreb	7,4	13,3
dublin	6,9	8,6
stockholm	6,5	7,1
kopenhagen	6,4	6,3
ljubljana	6,4	8,1
luxemburg	6,3	6,3
amsterdam	6	6,1
tallinn	5,8	7
vilnius	5,6	8,1
bratislava	5,1	9,7
sofia	4,7	7,6
valletta	4,7	4,8
warschau	4,3	6,2
budapest	3,8	5,1
londen	3,5	4,9
praag	2,7	5,2

De cijfers in deze tabel zijn niet te vergelijken met andere cijfers in deze analyse die slaan op het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Voor deze tabel werd uitgegaan van een metropoolbenadering waarin grootsteden niet als administratieve entiteiten worden benaderd maar als economische. Op die manier kunnen grootsteden onderling beter vergeleken worden. Voor Brussel gaat het concreet om het Brussels hoofdstedelijk gewest, Halle-Vilvoorde, Nijvel en Aalst. Het aldus verkregen cijfer ligt een stuk onder dat van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zelf (14,9%).

Bron: Eurostat

⁴ Cijfer 2015

de problematiek van de brusselse arbeidsmarkt is bekend. er is sprake van een grote structurele mismatch.

Ondanks de relatieve verbetering blijft de positie van Brussel zorgwekkend. Brussel blijft één van de weinige hoofdsteden in Europa met een werkloosheid die ruim boven deze van het gehele land piekt. Alleen in Berlijn en Wenen is dit ook het geval.

De problematiek van de Brusselse arbeidsmarkt is bekend. Er is sprake van een grote structurele mismatch. Meer dan de helft van de jobs in Brussel vereist hoger onderwijs, voor minder dan één op vijf jobs is dit minder dan middelbaar onderwijs. Daartegenover staat dan meer dan de helft van de werkzoekenden in Brussel niet over een diploma middelbaar onderwijs beschikken. Een flink deel van de jobs in Brussel wordt dan ook ingenomen door werknemers die in de andere gewesten wonen. De laatste jaren is er wel een lichte stijging van het aantal Brusselaars in Brusselse jobs. En uiteraard is er de bescheiden daling van de werkloosheid de voorbije jaren. Maar een vergelijking met de situatie net voor de crisis in 2008 toont aan dat de vooruitgang relatief beperkt is. Zeker als we ook de werkzaamheidsgraad meenemen in de analyse.

Hoe beperkt in oppervlakte ook, toch blijken er ook binnen Brussel nog zeer grote verschillen te bestaan wat werkloosheidsgraad betreft. De beste presterende gemeente wat de werkloosheidsgraad betreft is Sint-Pieters-Woluwe (8,1%). De zwakst presterenden zijn Sint-Joost-Ten-Node (23%) en Sint-Jans-Molenbeek (21%).

Zorgwekkend is dat de Brusselse jobmotor sputtert. Er worden wel jobs gecreëerd maar bijna evenveel ook vernietigd. In het laatste geval gaat het dikwijls om het verschuiven van jobs van Brussel naar de gewesten. Het steeds nijpender fileprobleem wordt daarbij als grootste oorzaak gezien.

meer dan de helft van
de werkzoekenden in
brussel beschikt niet
over een diploma
middelbaar onderwijs.

---

pijnpunt 08

een hoog
aandeel laag-
geschoolden

In 2007 telde België nog relatief veel laaggeschoolden in de leeftijdscategorie 25–65 jaar. België bevond zich toen ongeveer op het Europees gemiddelde. Het percentage laaggeschoolden lag fors boven dit van de Scandinavische landen maar, op Frankrijk na, ook boven dat van de buurlanden. Dit relatief hoge aandeel was een gevolg van het redelijk laat optrekken van de leerplicht tot 18 jaar. Dat gebeurde pas in 1984. Een hoog aandeel laaggeschoolden is een probleem voor de arbeidsmarkt omdat de werkzaamheidsgraad bij deze populatie fors onder die van de midden- en de hooggeschoolden ligt. Ze bieden zich bovendien veel minder aan op de arbeidsmarkt en hebben ook meer moeite om werk te vinden en dit te behouden. Bovendien ondervinden ze ook meer problemen in andere domeinen van het leven (huisvesting, gezondheid). Er is ook meer sprake van maatschappelijk onbehagen bij deze groep. Vreemd genoeg combineerde België in 2007 een relatief hoog aandeel laaggeschoolden met een relatief hoog aandeel hooggeschoolden.

Anno 2017 is de situatie vreemd genoeg niet fundamenteel gewijzigd. Uiteraard is het aandeel laaggeschoolden sterk gedaald. Het volstaat hiervoor het verschil te bekijken tussen de laaggeschoolden van de groep van 25-jarigen tot 55-jarigen en die van de 55 jaar tot 75 jaar (resp. 19,1% en 40,3%). België heeft zijn positie inzake laaggeschoolden ook iets verbeterd. Bij 55–75 ligt het aandeel laaggeschoolden hoger dan in de EU 28, bij de 25–55 scoort België dicht bij het EU-gemiddelde (resp. 19,1% en 20%). Anderzijds scoort België nog steeds slechter dan de buurlanden en is het verschil met de best presterenden nog steeds groot.

Dit betekent dat de typische Belgische combinatie van een hoog relatief aandeel laaggeschoolden en een hoog aandeel hooggeschoolden nog steeds aanwezig is. Wat het aandeel hooggeschoolden betreft, blijft België fors boven het gemiddelde te zitten en is het verschil met de toplanden redelijk beperkt. Maar het aandeel laaggeschoolden blijft ook nog altijd relatief hoog. Dit verklaart uiteraard ook voor een stuk de zwakke activiteitsgraad.

tabel 17

aandelen laag-, midden- en hoggeschoolden per leeftijdsgroep

	25–54 jaar			55–74 jaar		
	laag	midden	hoog	laag	midden	hoog
eu 28	20	45,8	34,2	35,2	43,6	21,2
belgië	19,1	37,5	43,4	40,3	31,9	27,8
bulgarije	16,5	54,2	29,3	24,6	54,5	20,9
tsjechië	5,2	68,7	26,1	11,5	73,9	14,6
denemarken	16,5	41,6	41,9	28,3	44,2	27,6
duitsland	13,4	57,3	29,4	15,4	59	25,6
estland	11,2	48	40,8	16	48,6	35,4
ierland	13,6	36,7	49,7	41,6	32	26,4
griekenland	21,9	44,3	33,8	53,2	28,2	18,6
spanje	36,7	23,4	39,9	63,3	16,2	20,5
frankrijk	17,8	42,9	39,3	37,7	40,3	22
kroatië	12,3	62	25,7	32,2	49,5	18,3
italie	35,5	43,9	20,6	57,8	30,7	11,5
cyprus	14,7	38,7	46,5	42,6	33,6	23,8
letland	10,3	53,5	36,2	12,2	62,6	25,2
litouwen	5,7	50,2	44,1	9,1	64,1	26,8
luxemburg	20,2	35,5	44,3	38,9	40,2	20,9
hongarije	14,5	59,4	26,1	24,1	58,6	17,2
malta	45,7	29,9	24,4	77,5	14,1	8,4
nederland	17,9	41,8	40,3	38,8	36,2	25
oostenrijk	13,4	51,5	35,1	24	54,7	21,4
polen	6,2	58,8	35	17,9	67,1	15
portugal	45	27,4	27,6	78,5	10,2	11,3
roemenië	20,4	59,6	20	39,1	52,5	8,4
slovenië	8,9	54,1	36,9	22,8	58,4	18,8
slovakije	7,7	67	25,3	14,6	70,2	15,2
finland	9,8	44,6	45,6	24,6	40,8	34,6
zweeden	12,8	42,2	45,1	26,1	44,2	29,7
verenigd koninkrijk	17,9	37	45,1	28,5	38,3	33,3

Bron: Eurostat 2017

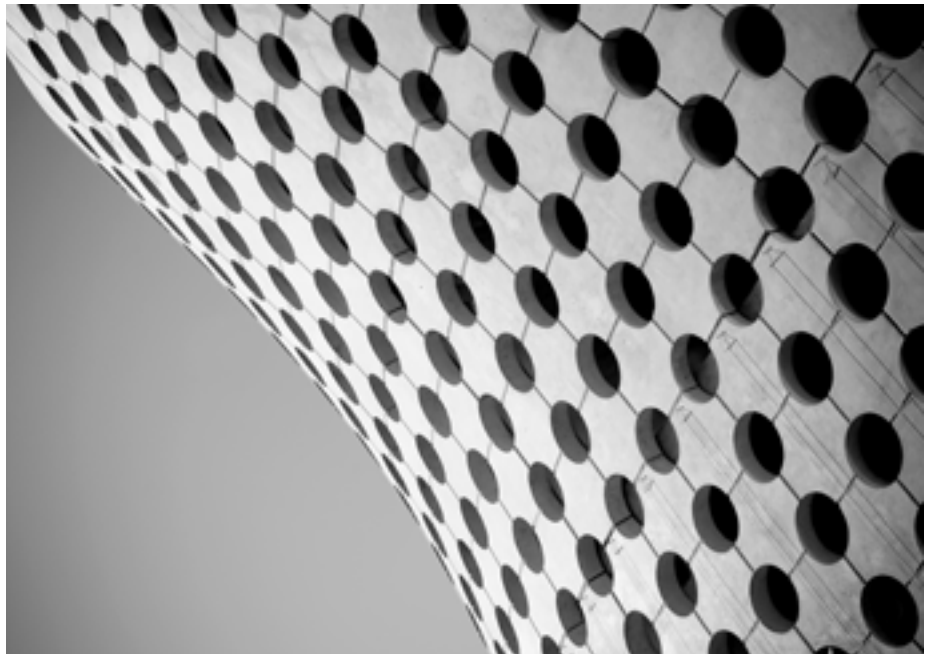

Is er in deze een verschil tussen Vlaanderen, Wallonië en Brussel? Vlaanderen heeft duidelijk minder laaggeschoolden dan Wallonië en Brussel (resp. 20,6% – 26,7% – 27,1%)⁵ Brussel heeft dan weer een veel hoger aandeel hooggeschoolden (46,6%) dan Vlaanderen (40,8%) en Wallonië (37%). Brussel kent dus nog steeds een extreem gepolariseerde kwalificatiestructuur.

de typische belgische combinatie van een hoog relatief aandeel laaggeschoolden en een hoog aandeel hooggeschoolden is nog steeds aanwezig.

---

⁵ De cijfers hebben betrekking op de populatie van 25 tot 65 jaar

in 2007 telde belgië nog
relatief veel laaggeschoolden.
anno 2017 is de situatie
vreemd genoeg niet
fundamenteel gewijzigd.

---

pijnpunt 09

een

omvangrijke

zwarte

arbeidsmarkt

Een belangrijk pijnpunt voor de Belgische arbeidsmarkt is de omvangrijke zwarte markt. In België wordt traditioneel heel wat betaalde arbeid verricht waarop geen belastingen en sociale zekerheid worden betaald. Daardoor loopt de overheid middelen mis waardoor de globale belastingvoet nog stijgt. Maar laat het nu net de hoogte van de aanslagvoeten zijn die een belangrijke reden zijn voor het verrichten van zwarte arbeid. Zwarte arbeid trekt ook concurrentieverhoudingen scheef binnen sectoren en zorgt voor minder aanbod op de reguliere arbeidsmarkt. Voor sommige individuen is een uitkering aangevuld met zwartwerk lucratiever dan een laagbetaalde baan in het regulier circuit. Een ander belangrijk nadeel van zwartwerk is het gebrek aan sociale bescherming.

En toch is zwartwerk niet over de gehele lijn negatief. De overheid loopt weliswaar financiële middelen mis maar omdat zwartwerkers een deel van hun zwart inkomen consumeren (waar wel belasting wordt op betaald) wordt het opnieuw in de economie gepompt. Daarnaast is zwartwerk vooral complementair ten aanzien van reguliere arbeid. Het verdringingspercentage wordt geschat op 30%. Dikwijls worden activiteiten in het zwart uitgevoerd omdat dit in een reguliere context niet kan (te duur, te rigide regelgeving).

Een mooi voorbeeld daarvan is het schoonmaken bij particulieren. Traditioneel was dit een activiteit die grotendeels in het zwart verliep. De officiële marktprijs om dit soort werk uit te voeren ligt nog steeds ver boven de prijs die consumenten op dit ogenblik bereid zijn te betalen. Door de introductie van het systeem van dienstencheques, waarbij de overheid een deel van de kostprijs als derde betaler op zich neemt, werden 150 000 jobs in het regulier circuit geschapen.

Het terugdringen van de zwarte arbeidsmarkt is traditioneel een belangrijke beleidsdoelstelling. Dit kan door controlemogelijkheden te verscherpen. De toenemende digitalisering schept hiervoor nieuwe mogelijkheden. Het moment waarop niet langer cash kan betaald worden maar enkel nog digitaal, zal een sombere dag zijn voor de zwarte arbeidsmarkt.

Andere mogelijkheden om de zwarte arbeidsmarkt terug te dringen zijn ingrijpen op de kost van reguliere arbeid en de mogelijkheden om flexibel te werken te vergroten. Ook het terugdringen van de vervroegde uittreding op de arbeidsmarkt kan helpen. Op al deze vlakken heeft de Belgische overheid het voorbije decennium acties ondernomen. Heeft dit geleid tot een betere positie van België?

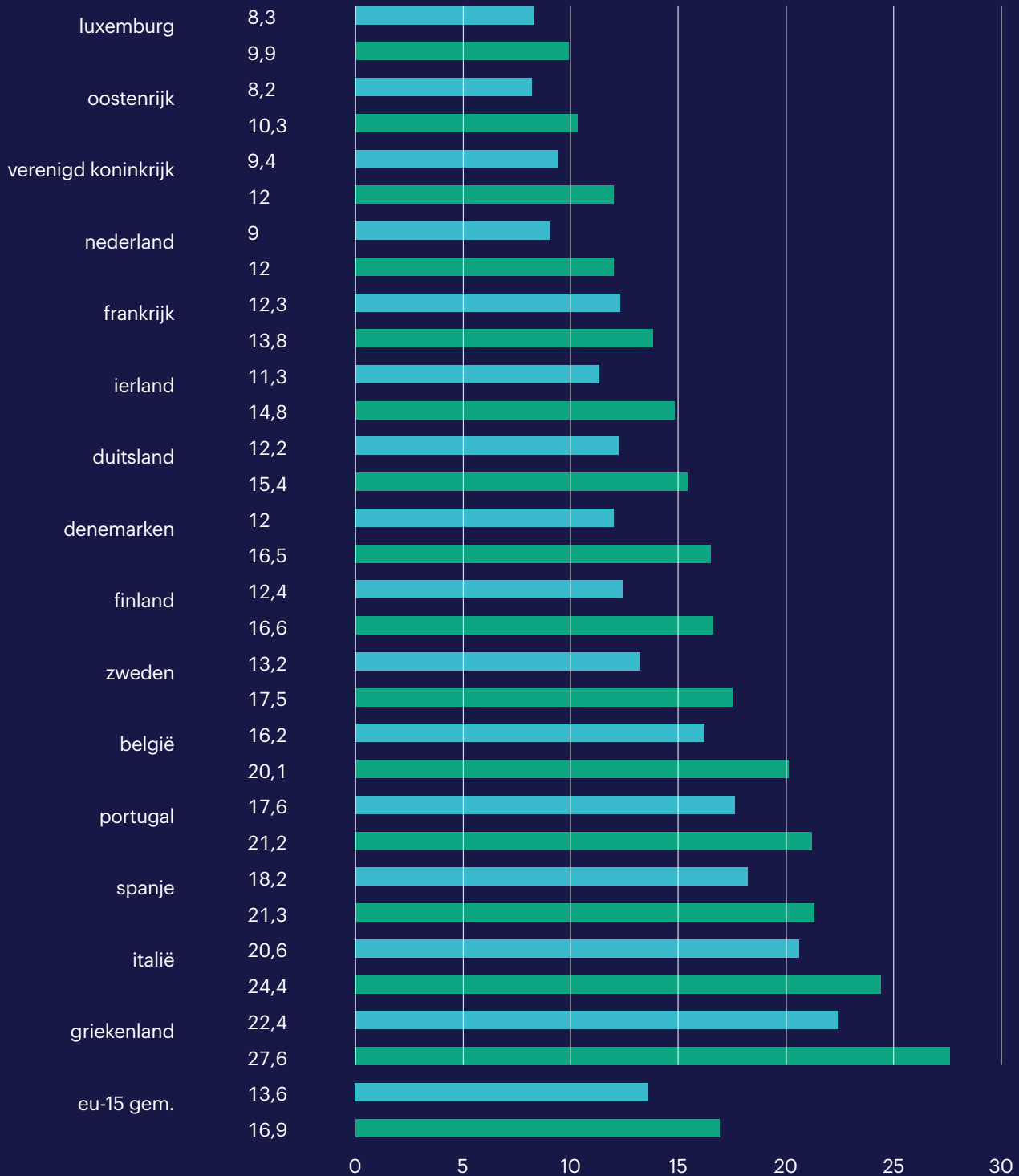
De grafiek is duidelijk. Ook in België daalde de omvang van de zwarte markt (en vermoedelijk dus ook de zwarte arbeidsmarkt) maar niet in die mate dat de positie van België verbeterd is. In alle landen was er sprake van een daling. Ondanks de iets sterkere daling dan gemiddeld in EU 15 blijft onze positie onveranderd. We laten enkel de Zuid-Europese landen achter ons.⁶ Het is een vaststelling die we eerder maakten. België boekt voor heel wat pijnpunten wel vooruitgang maar niet in die mate dat de zwakke positie van België relatief verbetert. Het beleid heeft er dus hoogstens voor gezorgd dat de positie niet verder verslechterde.

---

⁶Vergelijken we met de EU 28, dan neemt België eerder een middenpositie in. Naast de Zuid-Europese landen hebben de meeste Oost-Europese landen een nog meer omvangrijke zwarte economie dan België.

evolutie omvang zwarte markt 2005 versus 2015

■ 2015
■ 2005

Bron: Friedrich Schneider (2016)

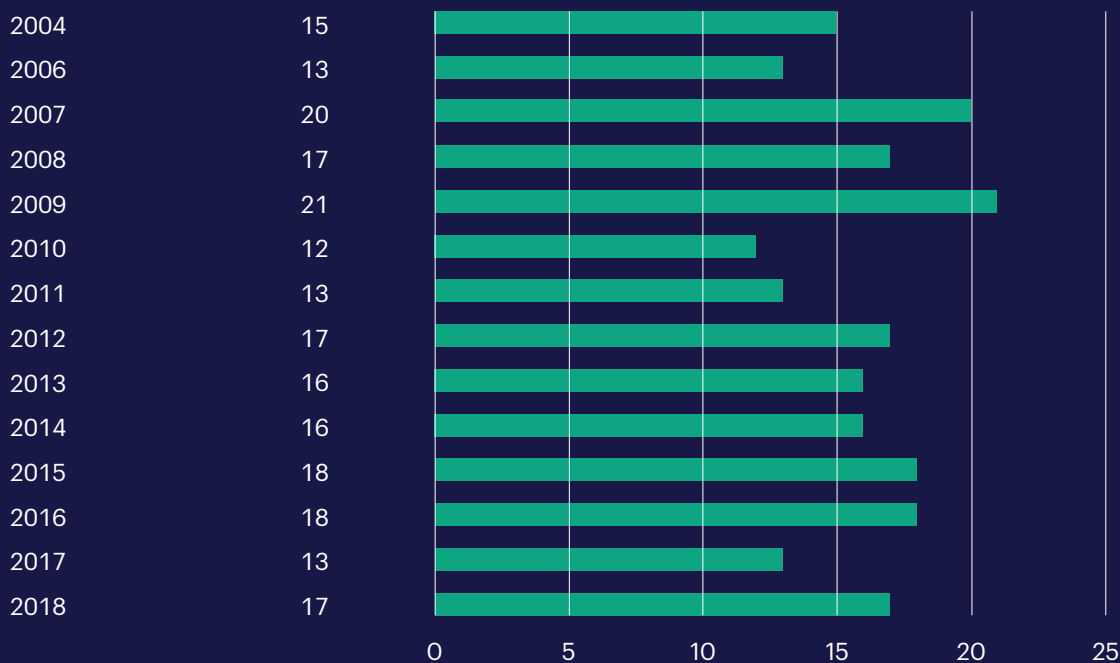
ondanks het feit dat
studentenarbeid
goedkoop is en zeer
flexibel blijft het aandeel
dat werkt zonder
contract redelijk stabiel.

gevoerd. De voorbije tien jaar werden meerdere maatregelen genomen om het zwartwerk verder terug te dringen. Toch blijkt uit onze jaarlijkse bevraging niet dat dit zwartwerk wezenlijk heeft teruggedrongen. Doorheen de jaren bleef het aandeel studenten die aangaven zonder contract te werken meestal schommelen tussen de 15 en 20%. Ondanks het feit dat studentenarbeid goedkoop is en zeer flexibel, blijft het aandeel dat werkt zonder contract dus redelijk stabiel. Het is dan ook zeer de vraag of dit restaandeel nog verder samendrukbaar is.

zwarte arbeid laat zich
moeilijk terugdringen:
studentenarbeid in België

Het is bijzonder lastig om zwarte of informele arbeid in kaart te brengen. Het is heel aanemelijk dat mensen niet waarheidsgetrouw antwoorden indien wordt gevraagd of ze onbelast werken of bijkussen. Dergelijk onderzoek levert dus altijd een onderschatting op. Het onderzoek naar studentenarbeid door Randstad is in deze interessant. Studentenarbeid in België is een schoolvoorbeeld van het succesrijk witten van activiteiten die vroeger hoofdzakelijk informeel werden uit-

aandeel studenten die aangeven zonder arbeidscontract te werken

Bron: Randstad Studenten en werk (2004 tot 2018)

- In oktober 2005 mochten studenten ook buiten de zomerperiode 23 dagen aan de slag onder het voordelige studentenstatuut.
- Begin 2012 werd de regeling van 23 dagen tijdens de zomerperiode en 23 dagen in de rest van het jaar aangepast naar 50 dagen per jaar.
- Vanaf 1 januari 2017 mogen studenten 475 uur per jaar met een studentencontract aan de slag.

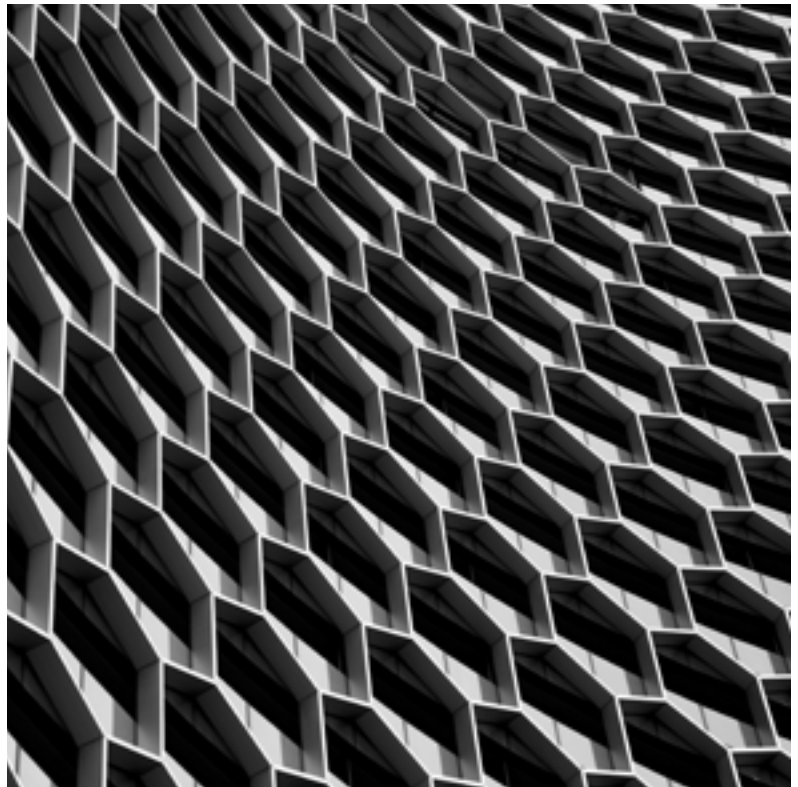
Ondanks al die maatregelen werd zwartwerk niet wezenlijk teruggedrongen.

ook in belgië daalde de
omvang van de zwarte markt,
maar niet in die mate dat de
positie van belgië verbeterd is.

---

pijnpunt 10

de publieke
sector
blokkeert de
arbeidsmarkt

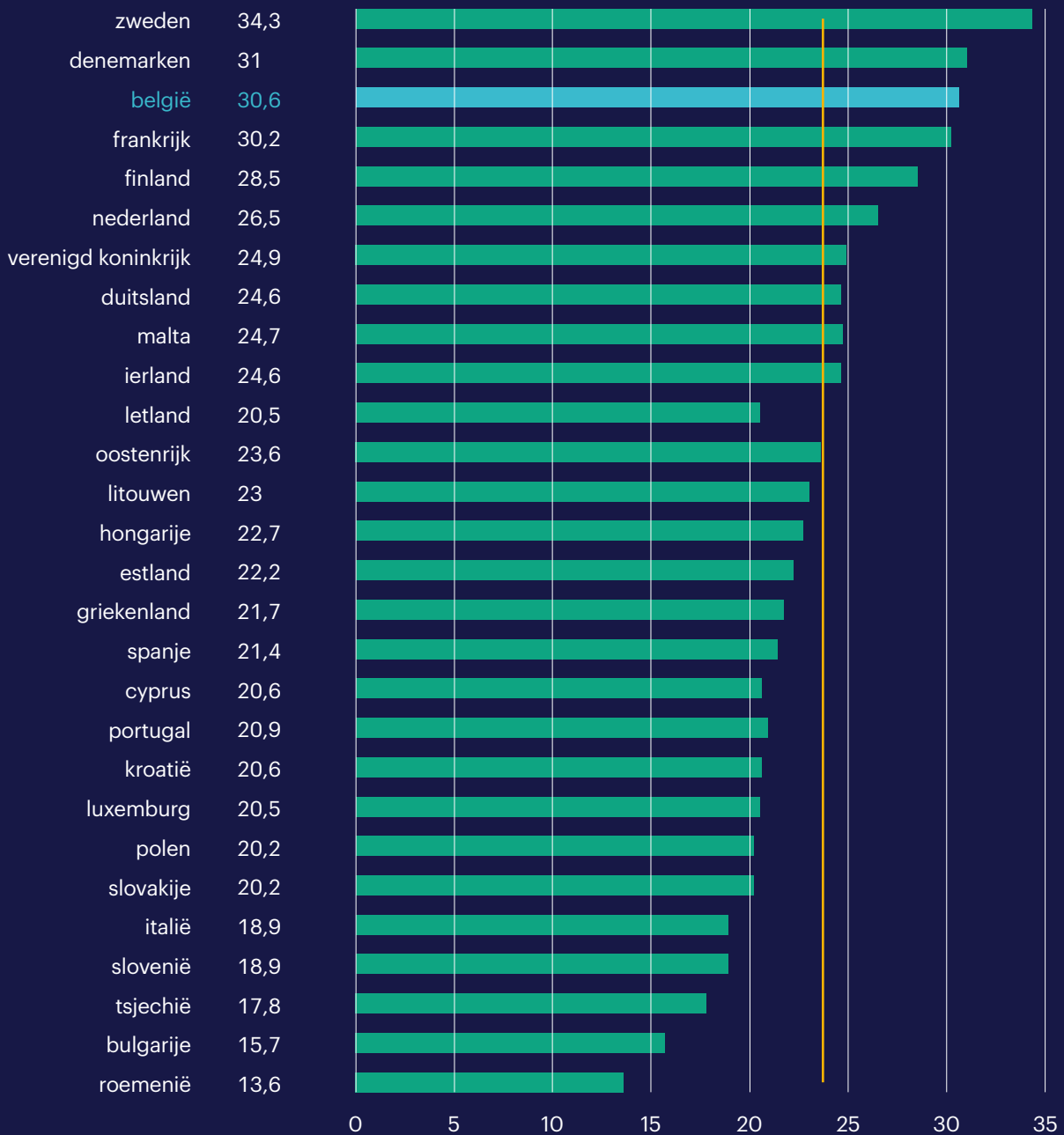

In België werken relatief veel mensen voor de overheid, hetzij rechtstreeks, hetzij in werk dat volledig of voor een groot gedeelte door de overheid wordt gesubsidieerd (social profit). De overheid neemt grosso modo iets meer dan 30% van de binnenlandse werkgelegenheid voor haar rekening. Alleen Zweden en Denemarken hebben een nog groter aandeel. Indien we ons beperken tot rechtstreekse tewerkingstelling komt België op 17%.

alleen zweden en
denemarken hebben
een nog groter aandeel.

aandeel mensen die werken in overheid en sociale profit in de eu 28

■ eu = 23,7%

Bron: Eurostat (newsrelease) 2016

Met werken bij de overheid is uiteraard niets mis. Integendeel, naast andere taken is een performante overheid zeer wezenlijk voor de concurrentiekracht van een economie. Onderzoek heeft voldoende aangetoond dat er een sterke correlatie is tussen de effectiviteit van de overheidsdiensten en de globale competitiviteit. Maar het Belgisch probleem is dat er globaal te veel mensen bij de overheid werken als rekening wordt gehouden met de geleverde output. Dit werkt negatief in op de werkgelegenheid. En dat via verschillende mechanismen. Jobs in de publieke sector zorgen voor stijgende lonen in de private arbeidsmarkt. Daarnaast zorgt de extra loonkost van de werknemers bij de overheid voor hogere belastingen of voor minder investeringen in andere overheidsdomeinen zoals bijvoorbeeld infrastructuur. Beiden zijn niet goed voor de werkgelegenheid in de privésector. En tenslotte kunnen werknemers in de publieke sector goederen/diensten produceren die substituten zijn voor gelijkaardige goederen geproduceerd in de private sector (Cottyn, 2014).

In België wordt dit effect nog eens versterkt door de zeer competitieve loon en arbeidsvoorwaarden bij de overheid. Gemiddeld genomen zijn de lonen van overheidspersoneel op zich al zeer competitief (zeker als ook de pensioenvoorzieningen meegenomen worden) maar door de wettelijke en in het geval van contractuelen ook feitelijke werkzekerheid en gezien het belang dat werknemers hieraan hechten, is het voor de privésector in België niet gemakkelijk om te wedijveren met de publieke sector. Dit blijkt overduidelijk uit de resultaten van het Employer Brand Research

Jobs in de publieke sector zorgen voor stijgende lonen in de private arbeidsmarkt.

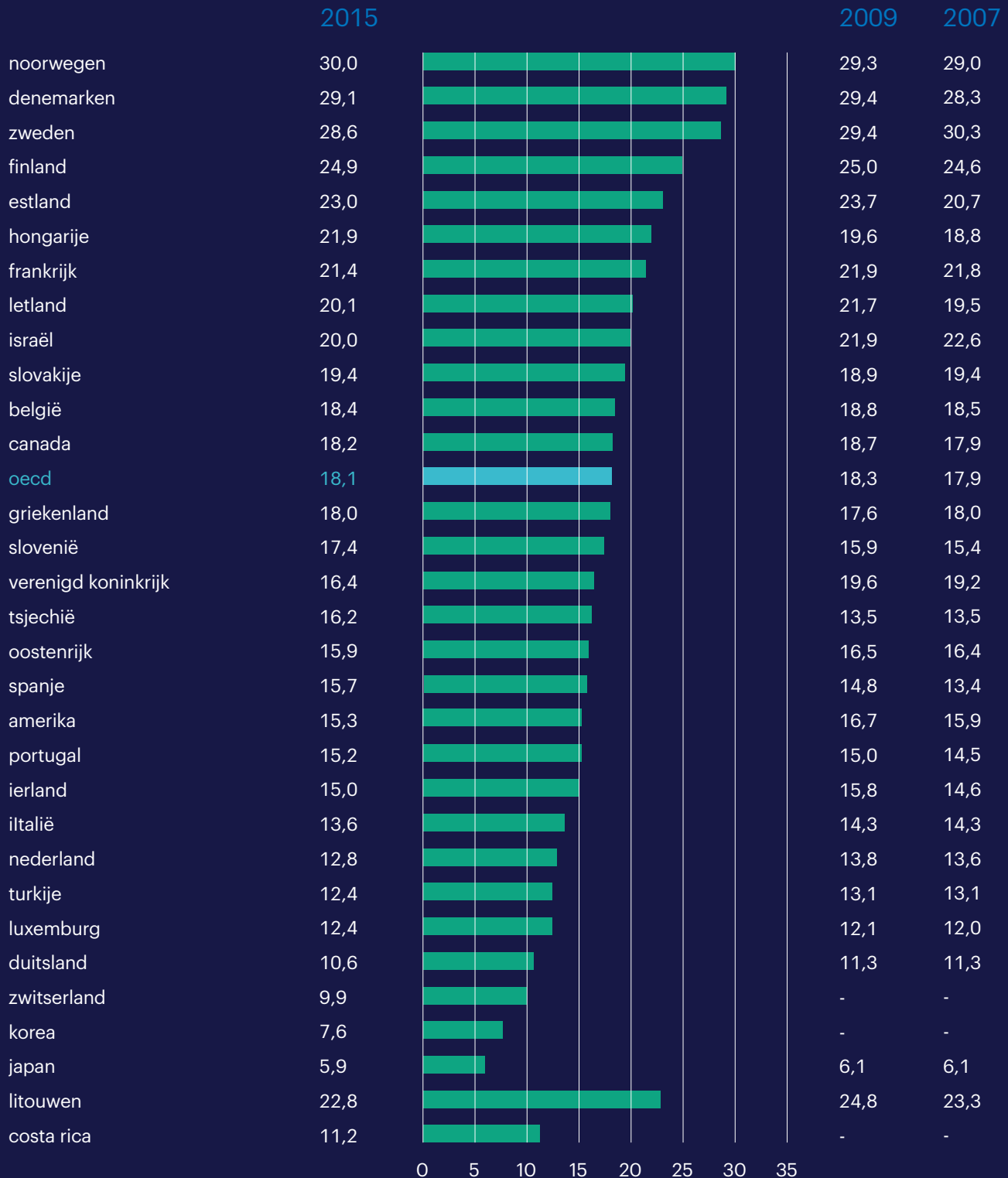
van Randstad (Denys, 2017). In dit onderzoek wordt gepeild naar de aantrekkelijkheid van grote organisaties als werkgever. In de studie van 2015 bleken overheidsorganisaties gemiddeld 10% aantrekkelijker te zijn als werkgever dan grote privébedrijven. Dit betekent dat

10% punt meer mensen een publieke organisatie aantrekkelijk vonden om er graag tot heel graag te willen

werken. Publieke organisaties zijn niet alleen globaal aantrekkelijker, ze scoren ook beter op verschillende onderdelen van de employer brand zoals de balans werk-privé en de kwaliteit van de opleidingen. Het grootste verschil zit echter bij de werkzekerheid (Denys, 2017).

Als veel mensen bij de overheid werken heeft dit ook een psychologische weerslag. Het gaat om werknemers die niet blootgesteld zijn aan de wereldwijde competitie en in die zin ook niet of veel minder gevoelig zijn voor argumenten pro hervormingen op de arbeidsmarkt.

tewerkstelling in de publieke sector als percentage van de totale werkgelegenheid

Bron: OECD National Accounts Statistics (database). Data for Japan, Switzerland, Turkey and the United States are from the International Labour Organization (ILO), ILOSTAT (database), Public employment by sectors and sub-sectors of national accounts. Data for Korea were provided by national authorities.

Is de positie van België nu verbeterd de voorbije tien jaar wat dit pijnpunt betreft? Wat het percentage van de werkgelegenheid betreft, is het aandeel publieke tewerkstelling in strikte zin gelijk gebleven sinds 2007 (zo'n 18%) (OECD, 2017). Daarmee zitten we op het OESO-gemiddelde, maar blijven we fors hoger scoren dan Nederland en Duitsland. Inzake efficiëntie van het overheidsoptreden blijkt uit een onderzoek van de Nationale Bank dat België nog steeds duidelijk onderpresteert in vergelijking met aantal referentielanden. De overheidsuitgaven in België liggen op een zeer hoog niveau. De overheidsinstellingen scoren evenwel gemiddeld wat doeltreffendheid betreft (Cornille, P., e.a. 2017).

wat het percentage van de werkgelegenheid betreft, is het aandeel publieke tewerkstelling in strikte zin gelijk gebleven. daarmee zitten we op het OESO-gemiddelde, maar blijven we fors hoger scoren dan nederland en Duitsland.

—

pijnpunt 11

de

contractuele

flexibiliteit

en atypische

arbeid zijn

beperkt

Globalisering en technologische evoluties hebben onder andere als gevolg dat bedrijven nood hebben aan een flexibele arbeidsorganisatie waarbij het personeelsbestand mee kan evolueren met de vraag. Vooral voor bedrijven met een sterk wisselende vraag is dit zeer belangrijk. Een gevolg daarvan is dat het contract van onbepaalde duur niet meer de enige contractvorm kan zijn. Ook tijdelijke contracten zijn noodzakelijk.

Daarnaast is het functioneren van een arbeidsmarkt sterk afhankelijk van de manier waarop werkgevers werknemers kunnen ontslaan. In principe geldt dit ook omgekeerd, ook werknemers moeten op een redelijk soepele wijze een arbeidscontract kunnen beëindigen. In de realiteit blijkt er met dit laatste weinig problemen te zijn.

Als een werkgever een werknemer ontslaat dat is er uiteraard nood aan regels. Als die regels er voor zorgen dat het ontslaan zeer moeilijk (tijdrovend, duur) wordt dan is het aannemelijk dat werkgevers hierop zullen anticiperen door het aantal vaste werknemers te beperken. Op die manier kan een insider-outsider fenomeen ontstaan op de arbeidsmarkt waarbij de insiders goed af zijn maar de outsiders problemen hebben om insider te worden. Er zijn veel redenen om aan te nemen dat dit in België het geval is. Werknemers zijn meer dan gemiddeld beschermd (opzegtermijnen, anciënniteit) en zijn feitelijk heel werkzeker. Maar werklozen en inactieven hebben veel minder kans om in te treden (zie pijnpunt 4). Dat is in België overduidelijk het geval.

Betekent dit nu dat het traditionele arbeidscontract van onbepaalde duur beter vervangen wordt door een tijdelijk contract? Helemaal niet. Tegen de geldende retoriek in zijn we van mening dat relaties van lange duur in bedrijven nog steeds de norm zijn. We zien dit ook niet noemenswaardig veranderen de komende decennia, hoewel het aandeel wellicht iets zal dalen. Voor dergelijke lange relaties zijn tijdelijke contracten niet de aangewezen contractvorm. Werknemers heel veel opéénvolgende tijdelijke contracten laten uitvoeren is niet aangewezen en ons inziens op termijn ook contraproductief.

Het komt er dus op aan om de regulering van contracten van onbepaalde en bepaalde duur goed op elkaar te laten aansluiten. De regulering van contracten van onbepaalde duur mag niet te rigide zijn en de regulering van contracten van bepaalde duur moet voldoende soepel zijn. Rigiditeit van zowel vaste als tijdelijke contracten zal leiden tot meer zwartwerk. Een rigide vast contract gekoppeld aan een soepel tijdelijk contract zal resulteren in een explosie van tijdelijk werk.

Wat de optimale verhoudingen zijn tussen vast en tijdelijk is moeilijk aan te geven en varieert wellicht ook tussen landen, sectoren en in de tijd. België zit traditioneel bij die landen met een laag aandeel tijdelijke contracten. Is dit veranderd de voorbije tien jaar?

tabel 22

evolutie aandeel tijdelijke contracten in %

	2007	2017
vlaams gewest	7,5	9
waals gewest	10,2	11,8
brussels h. gewest	11,3	14,9
belgië	8,6	10,4
eu	14,6	14,3
bulgarije	5,1	4,4
tsjechië	7,8	9,6
denemarken	9	12,9
duitsland	14,7	12,9
estland	2,2	3,1
ierland	9,4	9,1
griekenland	11	11,4
spanje	31,6	26,8
frankrijk	15,1	16,8
kroatië	13,2	20,7
italië	13,2	15,5
cyprus	13,3	15,4
letland	4,2	3
litouwen	3,8	1,7
luxemburg	6,8	9,1
hongarije	7,3	8,8
malta	5,1	5,6
nederland	17,9	21,7
oostenrijk	8,8	9,2
polen	28,2	26,1
portugal	22,3	22
roemenië	1,6	1,2
slovenië	18,4	17,6
slovakije	5	9,4
finland	15,9	15,8
zweden	17,2	16,1
verenigd koninkrijk	5,7	5,6

Bron: Eurostat

Het meest verrassende van deze tabel is wellicht dat volledig in tegenspraak met de perceptie het aandeel tijdelijke contracten in Europa op tien jaar tijd niet gewijzigd is (2007 14,6 2017 14,3). Alvast wat tijdelijke arbeid betreft is er geen sprake van een flexibilisering van de arbeid.

Binnen Europa zijn er net zoals tien jaar geleden enorme verschillen. Het aandeel tijdelijke contracten varieert van 1,7 in Litouwen tot 26,8 in Spanje. Hoewel Spanje nog steeds het hoogste aandeel tijdelijke contracten kent is het aandeel toch redelijk sterk afgenomen. Ook Polen (in 2007 met 28,2 het tweede hoogste aandeel) kent een lichte daling (26,1). Dit wijst duidelijk in de richting van onze hypothese dat er op een arbeidsmarkt sprake is van een soort optimaal aandeel tijdelijke contracten. Nederland was alvast van oordeel dat dit optimum nog niet bereikt was. In 2007 zat het al duidelijk boven het Europese gemiddelde en de afgelopen tien jaar steeg het aandeel nog met bijna 4% punten. Daarmee laat Nederland (na Kroatië en Slovakije) de hoogste stijging optekenen van de gehele EU. De Nederlandse stijging is redelijk atypisch en de verklaring voor deze stijging kan dan ook niet gevonden worden in de globalisering en digitalisering.

Duitsland kent dan weer een daling. In het Verenigd Koninkrijk is het aandeel niet veranderd en blijft het op een heel laag niveau. Het contract van onbepaalde duur is er zo flexibel geregeld dat tijdelijke contracten er een deel van hun potentieel verliezen.

België zit voor het eerst in de geschiedenis boven de 10%. Veel conclusies kunnen hier voorlopig niet aan verbonden worden. Het is afwachten hoe dit aandeel zal evolueren in de nabije toekomst. De voorbije twee decennia bleef dit aandeel, tegen de heersende perceptie in, zeer stabiel. Ook na de goedkeuring van het eenheidsstatuut waarbij de proefperiode werd afgeschaft kwam er geen globale stijging van het aandeel tijdelijke contracten. In tegenstelling tot wat algemeen werd voorspeld. Is de stijging dit jaar een late reactie op het eenheidsstatuut? Dan zal het effect van korte duur zijn gezien de proefperiode intussen opnieuw is ingevoerd.

Intrigerend is de evolutie bij de Belgische jongeren. Daar is wel sprake van een heel sterke stijging (van 31,6 naar 47,4). Geen enkel ander land in de Europese Unie kende dergelijke stijging voor deze groep. Alleen Denemarken komt in de buurt (van 22,5 naar 37,9). Deze stijging in België vond vooral de laatste jaren plaats. Tussen 2016 en 2017 steeg het aandeel jongeren met een tijdelijk contract in België van 39 naar 47,4%. In Europa was deze stijging de voorbije tien jaar veel beperkter (van 41,3 naar 44,2). In tegenstelling tot het globale

Intrigerend is het grote verschil tussen jonge mannen en vrouwen. Het verschil inzake het aandeel van tijdelijke contracten bedraagt in 2017 net geen 11% punten.

cijfer scoort België hier sinds 2017 dus wel boven het Europese gemiddelde. Eveneens intrigerend is het grote verschil tussen jonge mannen en vrouwen.

Het verschil inzake het aandeel van tijdelijke contracten bedraagt in 2017 net geen 11% punten (resp. 42,4 en 53,3). In Europa is er in deze geen verschil.

Zelfs met de bescheiden stijging blijft België ruim onder het Europese gemiddelde maar het verschil werd de voorbije tien jaar wel kleiner. Het is relevant om in het kader van deze nota de pluspunten van tijdelijk werk nog eens in de verf te zetten. Tijdelijk werk is niet alleen noodzakelijk in het kader van de broodnodige flexibiliteit van bedrijven en in bepaalde gevallen ook werkenden. Het functioneert ook als een springplank op de arbeidsmarkt.

---

de voordelen van tijdelijk werk

- Tijdelijke contracten geven werkgevers de kans om werknemers te screenen.
- Wie als werkloze een tijdelijk contract aanneemt toont aan dat hij/zij gemotiveerd is. Dat vinden werkgevers meestal aantrekkelijk.
- Wie tijdelijk werkt verwerft in mindere of meerdere mate nieuwe competenties
- Wie tijdelijk werkt betreedt de interne arbeidsmarkt van een bedrijf of krijgt kennis van nieuwe vacatures voor de externe wereld. Veel interne vacatures worden zelfs niet extern bekend gemaakt.

[zelfstandige arbeid](#)

Dat het contract van onbepaalde duur onder druk zou staan van tijdelijke contracten klopt, vooralsnog, niet. Het aandeel 'vaste' contracten houdt sinds 2000 verrassend goed stand. Maar misschien gebeurt de evolutie op een ander vlak, namelijk van werknemers naar het zelfstandig statuut? In principe kan een werkgever ook meer flexibiliteit creëren door een deel van het werk door zelfstandigen te laten uitvoeren. Als we sommige goeroes mogen geloven is het een kwestie van tijd vooraleer het werknemersstatuut voorbijgestreefd is. Niet alleen werkgevers zouden meer voor dit statuut kiezen maar ook de werkenden zelf zouden hier een groeiende voorkeur voor hebben. Vooral de jongeren.

tabel 23

evolutie aandeel
zelfstandige arbeid
(zonder personeel)
(in %)

	2007	2017
eu 28	10	9,8
belgië	8,7	9

De realiteit lijkt toch wat weerbarstiger dan de retoriek. De voorbije tien jaar is er al bij al weinig evolutie geweest. Binnen de EU 28 is het aandeel nagenoeg onveranderd gebleven. België kende een minimale stijging. In Nederland was er sprake van een relatief grote stijging (van 8,-1% naar 11,5%). In mindere mate geldt dit ook voor het Verenigd Koninkrijk (van 9,8% naar 11,8%). Maar landen als Zweden en Duitsland kenden zelfs een daling.

In de realiteit gaat het trouwens nog om meer beperkte aandelen want de categorie 'zelfstandig zonder personeel' is ruimer dan 'freelancer'. Die laatste levert immers enkel diensten aan ondernemingen. Het probleem is dat inzake de categorie 'freelancer' nog geen internationale statistieken beschikbaar zijn. Het is dus mogelijk dat er binnen deze categorie wel sprake is van een stijging maar dat deze wordt ondergesneeuwd door eventuele dalingen in andere categorieën.

In elk geval blijft het om beperkte aandelen gaan en is de kans dat deze categorie toonaangevend wordt in de nabije toekomst zeer onwaarschijnlijk. In Vlaanderen bijvoorbeeld valt slechts 4 à 5% van de beroepsbevolking onder deze categorie. Niet eens de helft van alle zelfstandigen zonder personeel in Vlaanderen zijn freelancers. Zelfs als dit aandeel verdubbelt blijft het een kleine minderheid.

Sowieso kunnen we niet van een pijnpunt spreken. Het is niet duidelijk welke norm we in deze naar voor moeten schuiven en de Belgische score wijkt weinig af van de Europese.

ook atypische arbeid is beperkt

In Free to work beperkten we de analyse tot contractuele flexibiliteit. Om de analyse te vervolledigen geven we ook nog de resultaten van andere vormen van atypische arbeid. We onderscheiden achtereenvolgens ploegenarbeid, avond- en nachtarbeid en zaterdag- en zondagwerk.

Bij al deze vormen van arbeid scoort België fors onder het Europees gemiddelde en meestal ook fors onder het gemiddelde van de buurlanden, Frankrijk uitgezonderd. Vandaar dat we dit ook bij de pijnpunten onderbrengen.

tabel 24

aandeel vormen van atypische arbeid belgië, buurlanden en de eu 28, 2017

	avond	nacht	zaterdag	zondag	ploeg
belgië	8,4	3,1	17,8	10,2	7,1
eu 28	15	6,5	22,9	13,2	18,6
duitsland	24,3	9	23,6	13,4	17,4
frankrijk	6,8	3,6	26,1	12,8	6,8
nederland	13,4	13,4	27,5	19,3	13,4
verenigd koninkrijk	19,7	6,4	26,7	18,3	19,7

Bron: Eurostat

Gezien de systematisch lagere score van België voegen we dit toe bij de pijnpunten van de Belgische arbeidsmarkt. Onze hypothese is dat België gemiddeld genomen restrictiever is wat dit soort arbeid betreft. Dit kost ons jobs in het algemeen en heeft dus ook een impact op de werkzaamheidsgraad. Het is wellicht niet toevallig dat het enige buurland dat ook minder dan gemiddeld scoort inzake atypische arbeid, Frankrijk, ook het land is met een zwakke werkzaamheidsgraad.

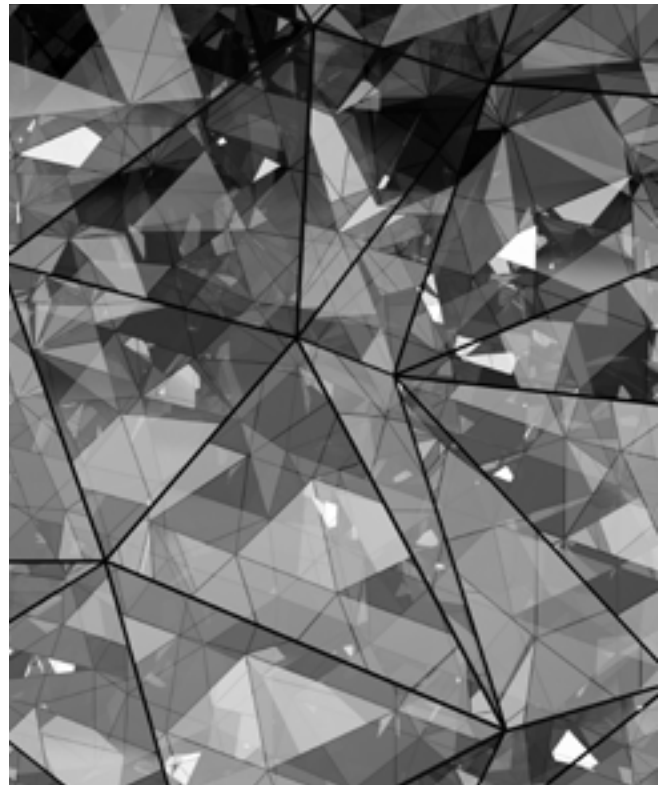
De discussie rond atypische arbeid in België kwam recent in de actualiteit toen bleek dat heel wat e-commerce werkgelegenheid zich aan de Belgische grenzen situeerde. In de hele discussie rond de lage werkzaamheidsgraad komt deze thematiek in elk geval veel te weinig aan bod. Door ons inzake atypische arbeid restrictiever dan gemiddeld op te stellen lopen we heel wat jobs mis.

Uiteraard is er in deze ook een keerzijde. Bepaalde vormen van atypische arbeid (ploegen- en nachtarbeid) kunnen implicaties op de gezondheid hebben. Andere vormen zoals avond-, zaterdag- en zondagwerk hebben dan weer gevolgen voor de afstemming van gezin en arbeid. Dit kan niet zomaar onder de mat geveegd worden. Eigenaardig genoeg komt deze factor nooit aan bod als het over de kwaliteit van de arbeid gaat en de impact ervan op de lengte van loopbanen. Hoewel België op het vlak van dergelijke arbeid duidelijk onder het gemiddelde scoort, is het niet zo dat de duur van onze loopbanen langer is. Het verband tussen de gemiddeld korte duur van onze loopbanen en de kwaliteit van onze arbeid is in België ook zeer atypisch.

Heeft België zijn achterstandspositie nu kunnen verbeteren de voorbije jaar? Niet echt. Voor sommige vormen van atypische arbeid zoals ploegenarbeid loopt België nog meer achterstand op. In de EU steeg het aandeel van ploegenarbeid, in België daalde het. Dat dit niet aan industrialisering kan worden toegeschreven bewijst Nederland waar ploegenarbeid de voorbije tien jaar fors steeg (van 8,1% naar 13,4%). Inzake nachtarbeid is er een globale daling zowel in België als gemiddeld in de EU. Hetzelfde geldt voor avondarbeid. Inzake zaterdag- en zondagarbeid vermindert België zijn achterstand, maar blijft het duidelijk onder het Europees gemiddelde en de aandelen bij de buurlanden. Dit pijnpunt blijft dus zoals de meeste onverkort bestaan.

door ons inzake atypische
arbeid restrictiever dan
gemiddeld op te stellen
lopen we heel wat jobs mis.

---

pijnpunt 12

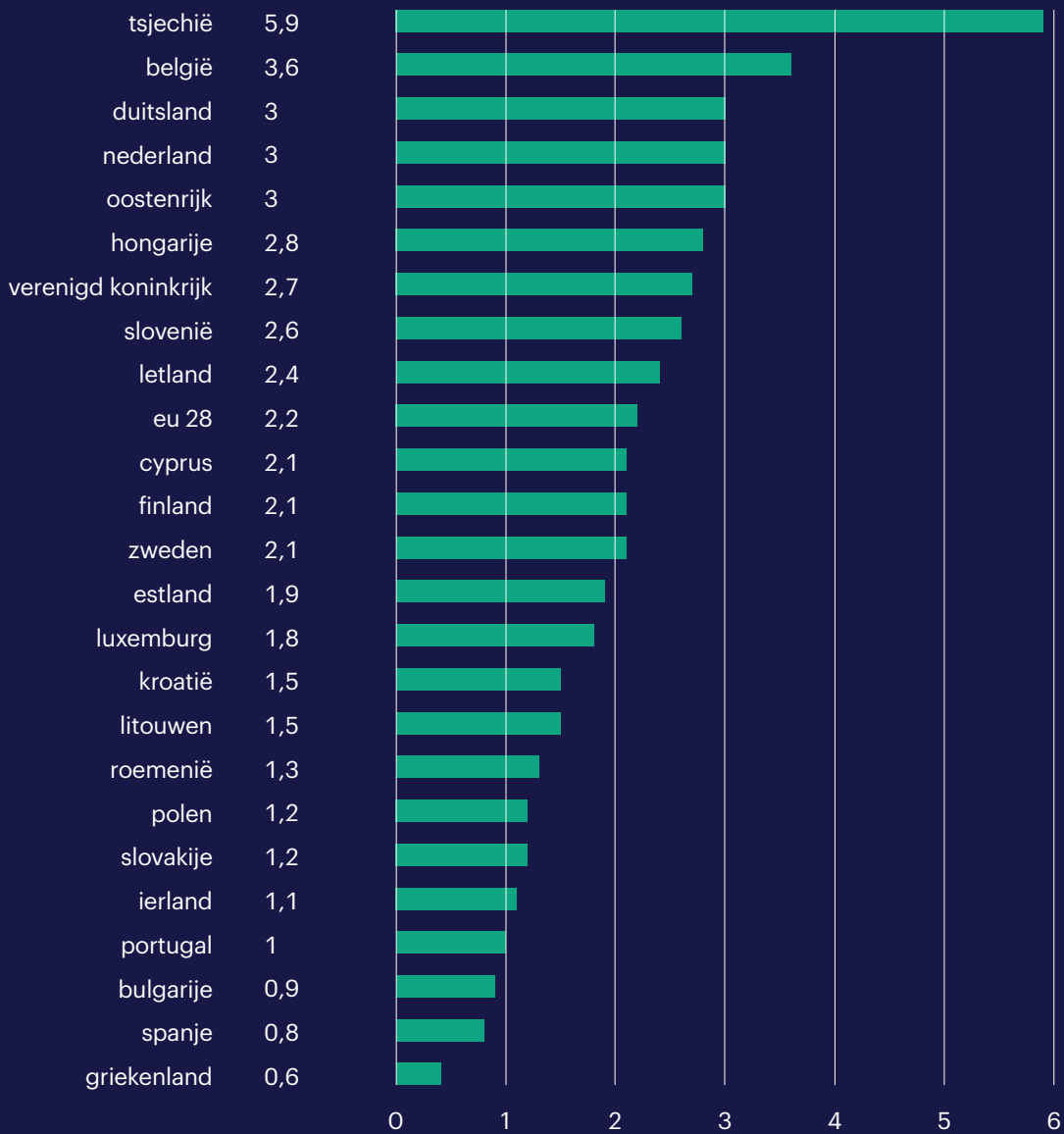
een hoge
vacature-
graad

De vacaturegraad geeft aan hoeveel vacatures er open staan in verhouding tot de beroepsbevolking. Dat er vacatures openstaan is uiteraard een goede zaak want het wijst op een gezonde economie die banen creëert. In tijden van recessie zal de vacaturegraad altijd lager zijn dan in tijden van economische groei. Maar het aantal openstaande vacatures is ook een indicator van de tijd die vacatures openstaan. Hoe langer vacatures openstaan hoe langer ze meegeteld worden in het totaal aantal openstaande vacatures. In die zin is een hoge vacaturegraad geen goed nieuws.

België heeft op dit ogenblik de tweede hoogste vacaturegraad in de Europese Unie. In het derde kwartaal van 2018 bedroeg deze 3,6%. Alleen Tsjechië heeft een nog hogere vacaturegraad (5,9%). Het verschil tussen Tsjechië en België is wel dat de werkloosheid in het eerste land maar liefst drie maal kleiner is dan in België. Daarnaast zijn er nog 15 landen die een lagere werkloosheidsgraad en vacaturegraad hebben. We kunnen hier met recht en reden spreken van een zeer groot pijnpunt. Zeker als we dit combineren met de erg lage uitstroom uit de werkloosheid in België. De rangschikking is bijna helemaal dezelfde als die van 2011.

belgië heeft op dit ogenblik de tweede hoogste vacaturegraad in de Europese unie.

vacaturegraad in europa (derde kwartaal 2018)

Bron: Eurostat 2018

Wat deze indicator betreft, is de positie van België er zeker niet op verbeterd de voorbije jaren. In 2010 haalde België (1,5) nog een vergelijkbare vacaturegraad met Duitsland en Nederland (1,6 en 1,5). Oostenrijk, Finland en het Verenigd Koninkrijk hadden een iets hogere vacaturegraad. Anno 2017 laat België al deze landen ver achter zich. Nogmaals, allemaal landen met een duidelijk lagere werkloosheid.

In de media verschenen al heel wat mogelijke verklaringen voor deze hoge vacaturegraad. Volgens de ene waarnemer ligt het aan jongeren die de verkeerde studiekeuze maken (lees, geen STEM). Anderen hebben het over het veel te selectieve rekruteringsgedrag van werkgevers die alleen maar interesse zouden hebben in schapen met vijf poten. Nog anderen hebben het over ronduit discriminerend gedrag. Dit zijn allemaal zaken die zich effectief voordoen op de arbeidsmarkt alleen is er, zeker wat rekruteringsgedrag van jongeren betreft, geen reden om aan te nemen dat Belgische werkgevers zich hier meer schuldig aan zouden maken dan buitenlandse. Het zou ook vreemd zijn dat werkgevers meer beginnen te discrimineren naarmate er meer vacatures langer open staan. In realiteit gebeurt in veel gevallen net het omgekeerde. Allochtonen krijgen bijvoorbeeld een kans nadat de traditionele pool van werknemers leeg komt te staan.

Vraag blijft dan wat de ultieme verklaring kan zijn. Onze hypothese is dat ons systeem waarbij werkloosheidsuitkeringen onbeperkt in de tijd zijn de voornaamste oorzaak is. Dit zorgt er immers voor dat een relevant deel van werkzoekenden niet ingaan op openstaande vacatures die in principe geschikt zijn. België is het enige land in de Europese Unie met dit systeem.

Het blijft moeilijk te verklaren waarom dit systeem zoveel bijval blijft hebben bij academici en drukingsgroepen.

onze hypothese is dat ons systeem waarbij werkloosheidsuitkeringen onbeperkt zijn in de tijd ervoor zorgt dat een relevant deel van werkzoekenden niet ingaan op openstaande vacatures die in principe geschikt zijn.

---

pijnpunt 13

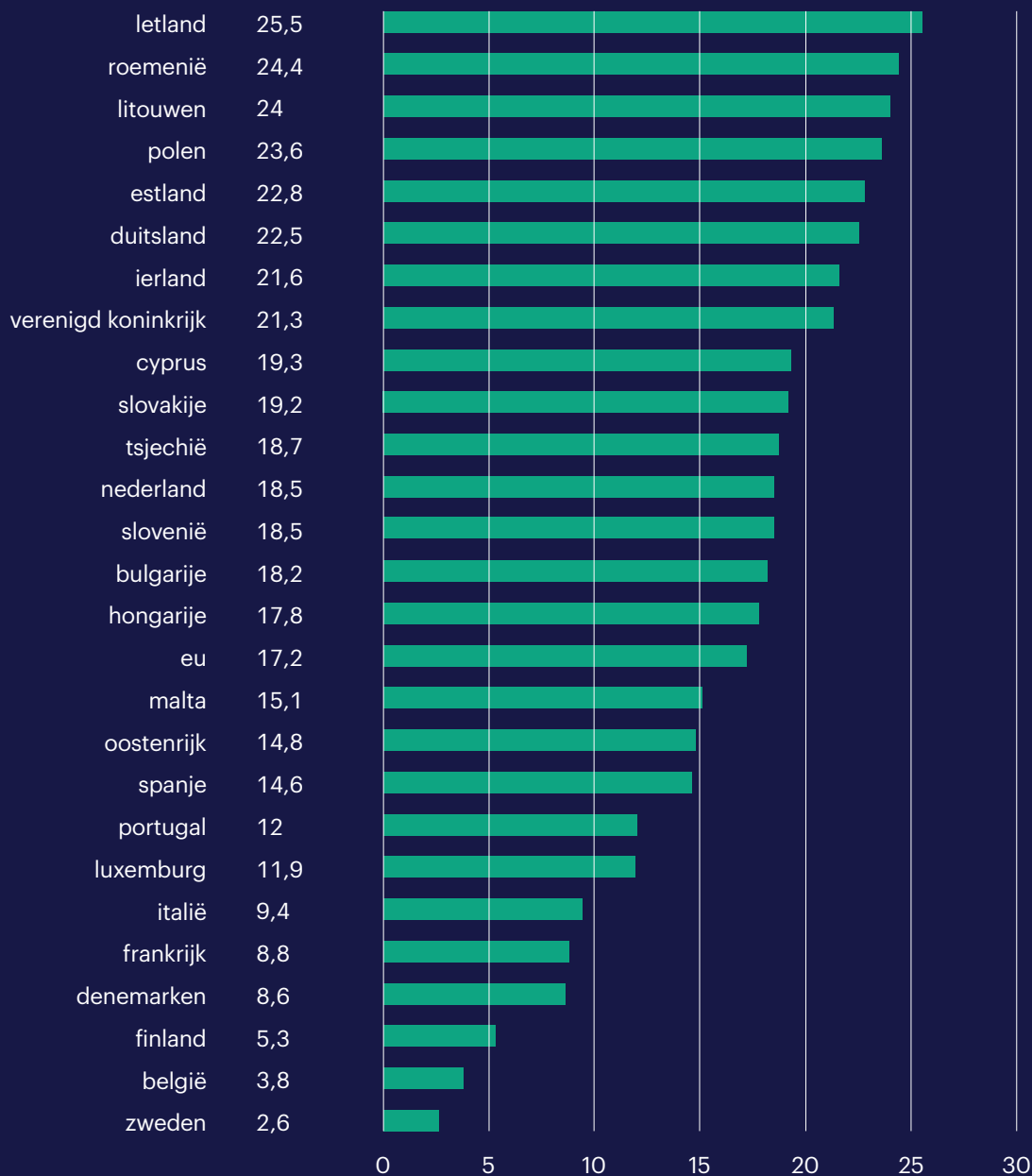
een beperkt
laagloon-
segment

---

het grotendeels ontbreken van dit segment in België maakt het voor laag- en ongeschoolden extra moeilijk om de arbeidsmarkt te betreden.

Ook dit pijnpunt werd in Free to work niet meegenomen. De voorbije jaren zijn we echter tot de vaststelling gekomen dat het grotendeels ontbreken van een laagloonsegment op de Belgische arbeidsmarkt een apart pijnpunt is. Het grotendeels ontbreken van dit segment in België maakt het voor laag- en ongeschoolden extra moeilijk om de arbeidsmarkt te betreden.

aandeel laag- loonsegment per land in de eu 28

Lage loonverdieners zijn die werknemers die twee derden of minder verdienen van mediaan bruto uurloon

Bron: Eurostat

Uit de tabel is duidelijk af te lezen dat het laagloonsegment in België nagenoeg onbestaande is. Dat onze werkzaamheidsgraad bij laaggeschoolden dan ook extreem laag ligt, hoeft niet te verwonderen. Het verschil met Nederland, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk is heel duidelijk. Dat Frankrijk in deze dicht in de buurt van België zit is ook niet verwonderlijk.

Toch is er enige reserve noodzakelijk. Ook Zweden en Denemarken hebben een heel beperkt laagloonsegment, hoewel de werkzaamheidsgraad van laaggeschoolden in die landen bij de hoogste in Europa ligt. Een strikte voorwaarde voor een hoge werkzaamheidsgraad is het laagloonsegment dus niet.

een strikte voorwaarde
voor een hoge werkzaam-
heidsgraad is het laagloon-
segment dus niet.

het laagloonsegment is in België nagenoeg onbestaande. dat onze werkzaamheidsgraad bij laaggeschoolden dan ook extreem laag ligt, hoeft niet te verwonderen.

---

pijnpunt 14

belgië haalt
eigen eu-
doelstellingen
niet

In maart 2000 sloten de EU-lidstaten het Lissabon-akkoord: tegen 2010 zou de EU de meest competitieve kenniseconomie van de wereld worden. Het akkoord mikte op economische groei (+3 procent per jaar) en het verhogen van de uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling. Ook voor de arbeidsmarkt formuleerde het akkoord doelstellingen: een ge-

Alleen de doelstelling met betrekking tot de werkzaamheidsgraad voor vrouwen werd gehaald.

middelde werkzaamheidsgraad van 70%, 50% voor 55+, 60% voor vrouwen.

België behaalde – niet onverwacht – geen enkele doelstelling. Ook Vlaanderen deed het niet goed. Alleen de doelstelling met betrekking tot de werkzaamheidsgraad voor vrouwen werd gehaald. Dit falen werd gedeeltelijk gemaskeerd omdat de economische crisis van 2008 ervoor zorgde dat heel wat landen faalden. Uiteindelijk haalden enkel Denemarken, Duitsland, Nederland, Zweden en Oostenrijk de doelstelling. Zonder de crisis waren ook Cyprus, Slovenië, Finland en het Verenigd Koninkrijk daarin geslaagd.⁷

In 2010 werden de Lissabondoelstellingen geactualiseerd tot de Europese Werkgelegenheidsstrategie. In tegenstelling tot de Lissabondoelstellingen, werden deze per land geoperationaliseerd. Dit betekent dat deze doelstellingen minder vrijblijvend werden. Het volstaat nu niet meer dat een land zich in de richting van de doelstelling beweegt.

In tabel 27 geven we voor de volledige EU 28 de doelstelling en de situatie inzake werkzaamheidsgraad in 2017. Voor de volledigheid geven we ook de kloof tussen beide.

⁷Voor een meer uitvoerige evaluatie van de Lissabondoelstellingen European Commission, (2010)

tabel 27

kloof tussen werkzaamheidsgraad en doelstelling
europese werkgelegenheidsstrategie per land
in % (2017)

	werkzaamheidsgraad	doelstelling	kloof
zweden	81.8	80	1.8
duitsland	79.2	77	2.2
estland	78.7	76	2.7
tjechië	78.5	75	3.7
verenigd koninkrijk	78.2	-	-
nederland	78	80	-2
denemarken	76.9	80	-3.1
litouwen	76	72.8	3.2
oostenrijk	75.4	77	-1.6
letland	74.8	73	1.8
finland	74.2	78	-3.8
portugal	73.4	75	-1.6
slovenië	73.4	75	-1.6
hongarije	73.3	75	-1.7
ierland	73	69-71	2-4
eu 28	72	75	-3
luxemburg	71.5	73	-1.5
malta	71.4	70	1.4
bulgarije	71.3	76	-4.7
slovakije	71.1	72	-0.9
polen	70.9	71	-0.1
cyprus	70.7	75-77	-4.3-6.3
frankrijk	71	75	-4
roemenië	68.8	70	-1.2
belgië	68.5	73.2	-4.7
spanje	65.5	74	-8.5
kroatië	63.6	62.9	0.7
italië	62.3	67-69	-4.7
griekenland	57.8	70	-12.2

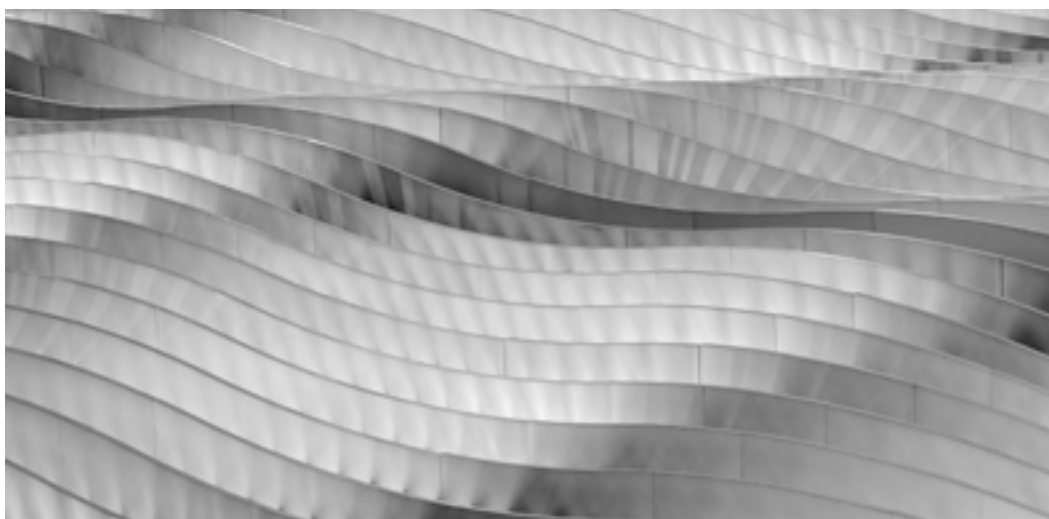
in 2010 werden de lissabondoelstellingen geactualiseerd tot de Europese werkgelegenheidsstrategie.

Op dit ogenblik ziet het er naar uit dat de doelstellingen van de werkgelegenheidsstrategie door meer landen zal worden behaald dan de Lissabondoelstellingen. De EU 28 als geheel zal bijna zeker de doelstelling niet halen, maar kan mits wat meeval nog redelijk dicht eindigen. In totaal negen landen hebben hun eigen doelstelling al behaald (Zweden, Duitsland, Ierland, Malta, Estland, Litouwen, Tsjechië, Ierland en Kroatië). Met Polen (-0.1) erbij komen we op tien. Nog eens acht landen zijn in staat het doel te halen. Ze zijn nu hooguit 2% van de doelstelling verwijderd. Twee van die landen zitten sowieso eind 2017 al een stuk boven de globale EU-doelstelling.

De tabel laat aan duidelijkheid niets te wensen over. België heeft niet alleen een zeer lage werkzaamheidsgraad. Eind 2017 waren er slechts drie landen die nog verder verwijderd waren van de eigen doelstelling: Spanje, Italië en Griekenland. Het zijn nochtans de landen zelf die – binnen bepaalde grenzen – hun doelstelling konden vastleggen.

eind 2017 waren er slechts drie landen die nog verder verwijderd waren van de eigen doelstelling dan België: Spanje, Italië en Griekenland.

---

pijnpunt 15

belgië

boekst weinig

vooruitgang

In Free to work beschreven we de situatie op de arbeidsmarkt tussen 2000 en 2008 en stelden we vast dat België weinig vooruitgang maakte in die periode. Integendeel. Wat de werkzaamheidsgraad betreft, was de situatie relatief nog slechter geworden. Dit leek ons belangrijk genoeg om het te beschouwen als een apart pijnpunt namelijk het structureel onvermogen van België en in veel gevallen ook de regio's om dergelijke problemen aan te pakken.

In deze nota maakten we een meer omvangrijke vergelijking tussen 2007 en 2017 (het meest recente jaar met volledige statistieken). We gingen voor al de pijnpunten na hoe de situatie was geëvolueerd. Het bilan is niet goed.

De algemene ontwikkeling is er dikwijls één van vooruitgang, maar zelden in een mate dat de positie binnen Europa ook verbetert. België maakt dus wel progressie maar niet meer dan het gemiddelde van de EU 28. Dit betekent dat historische achterstanden niet worden ingehaald. Soms loopt de achterstand zelfs verder op: bijvoorbeeld inzake de duur van de loopbaan, de regionale spreiding van de werkloosheidsgraden of de vacaturegraad. Dit valt op geen enkele wijze positief te duiden. België blijft het gestolde land (Smeyers & Buyst, 2016).

de algemene
ontwikkeling is er
dikwijls één van
vooruitgang, maar
zelden in een mate
dat de positie binnen
europa ook verbetert.

Vlaanderen scoort net als in 2010 beduidend beter dan Brussel en Wallonië maar heeft zelden zijn positie kunnen verbeteren de afgelopen jaren. Ook in Vlaanderen steeg de werkzaamheid minder dan gemiddeld in Europa. Wat de tewerkstelling van allochtonen betreft, scoort Vlaanderen zelfs in de onderste regionen. De meest recente cijfers voor 2018 suggereren in deze wel enige beterschap.

Dit oordeel gaat op het eerste zicht nogal in tegen de periodieke euforische berichten van de verantwoordelijke Ministers van Werk. Deze zijn echter altijd gebaseerd op de werkloosheidsgraad. De werkloosheidsgraad is echter geen pijnpunt van onze arbeidsmarkt, en was dit ook niet in 2010. En het is ironisch dat we net op dit punt onze positie wel hebben verbeterd.

De cijfers zijn wat ze zijn. Men kan niet beweren dat er de afgelopen tien jaar geen beleid is gevoerd om het tij te keren. Maar het is duidelijk niet voldoende gebleken.

pseudopijnpunten

Hoewel België met meer dan genoeg pijnpunten worstelt is er ook sprake van enkele pseudopijnpunten. Dit zijn zaken die regelmatig als pijnpunt naar voor worden geschoven hoewel daar ons inziens eigenlijk geen objectieve reden voor bestaat.

het (ontbreken van een) eenheidsstatuut

Bij de publicatie van het vorig boek in 2010, was het ontbreken van een eenheidsstatuut een belangrijk discussiethema. Voor sommigen had dit ook negatieve gevolgen voor de arbeidsmarkt. Vooreerst zou het zorgen voor minder doorstroming tussen bedienden- en arbeidersfuncties. Onderzoek had uitgewezen dat de doorstroom tussen beide statuten zeer minimaal was (Sels, 2000). Daarenboven zou het ook zorgen voor een extra tekort aan geschoolde vaklui en instroom in heel wat knelpuntberoepen. In 2010 wezen we deze veronderstellingen al naar het rijk der fabelen. Indien het eenheidsstatuut een deel van de oplossing zou zijn, dan zou dit in het beste geval zeer beperkt zijn. De belangrijkste reden was dat het statuut de inhoud van functies niet wijzigt en bijvoorbeeld ook geen impact heeft op zaken zoals ploegenarbeid waarvan we weten dat ze sterk remmende invloed heeft op de instroom.

In 2013 slaagden de sociale partners en de politiek (weliswaar met het mes van het Grondwettelijk Hof op de keel) erin een akkoord te sluiten rond het eenheidsstatuut. Zonder enige twijfel één van de meest zwaarwegende beslissingen van het voorbije decennium.

De uitvoering van dit nieuwe statuut zal nog enige tijd duren. De impact van de oude arbeiders- en bediendenstatuten is voelbaar in alle geledingen van ons sociaal weefsel. Dit volledig en accuraat ontmantelen is een werk van lange adem. Het is dus nog vroeg om de feitelijke impact van het eenheidsstatuut op de arbeidsmarkt finaal te kunnen beoordelen. Toch zijn er ons inziens geen aanwijzingen dat er inzake de gemelde knelpunten beterschap op komst is. De vacaturegraad is sinds de invoering van het eenheidsstatuut alleen maar gestegen. Dit bewijst volgens ons onze stelling dat het invoeren van het eenheidsstatuut geen panacee was om de werking van onze arbeidsmarkt te verbeteren.

de geringe opleidingsinspanningen van werkgevers en werknemers

Een tweede pseudopijnpunt zijn de zogenaamde beperkte opleidingsinspanningen van werkgevers en werknemers. Waarom zowel de schoolse opleiding als deze gedurende de beroepsloopbaan zeer belangrijk zijn is al voldoende uitééngezet. Zowel bedrijven als werknemers/werkzoekenden (en dus ook de arbeidsmarkt als geheel doen er globaal genomen hun voordeel mee) al is er in het geval van werkzoekenden wat meer controverser.⁸

Indien er publieke uitspraken worden gedaan over opleiding dan zijn deze meestal zeer negatief. “België doet in deze veel minder dan het buitenland”. “We missen de boot van de innovatie”. “We zijn over de ganse lijn gebuisd”. Volgens sommigen is het zelfs de oorzaak van onze zeer hoge vacaturegraad. Het is zeker niet onze bedoeling om te beweren dat er geen problemen te melden zijn. Maar toch gaat het in deze om een pseudopijnpunt.

De gehele negatieve teneur rond de opleidingsinspanningen in België zijn enkel en alleen gebaseerd op de uitkomsten van de Labour Force Survey (LFS). Dit onderzoek be vraagt jaarlijks de opleidingsinspanningen in de voorbije vier weken. Steevast komt België daar bij de zwakker scorende landen uit. In 2007 bedroeg het EU gemiddelde 9,4. Anno 2017 is dit 10,9. In België bedroegen de aandelen respectievelijk 7,4 en 8,5. Sowieso is de globale positie van België dus ongewijzigd gebleven.

Het is zeer de vraag waarom de opleidingsinspanningen in een land (op zich al een vrij gecompliceerde indicator) steeds via het resultaat van de LFS worden weergegeven. Het is intussen voldoende bekend dat andere indicatoren een totaal ander beeld geven. Vreemd genoeg worden die bijna nooit gecommuniceerd. We beperken ons tot drie alternatieve bronnen.

---

⁸ Wie de resultaten van de LFS gedetailleerd bekijkt vindt een meer genuanceerd beeld dan meestal wordt gecommuniceerd. Maar liefst 17 van de 28 EU landen scoren onder de 10%. In feite zijn er maar enkele landen (Zweden (30), Finland en Denemarken (27) en in mindere mate Nederland en Frankrijk (19%) die beduidend hoger scoren dan België. Het opmerkelijke aan Frankrijk is dat dit land tot 2012 lager dan België scoorde. In dat jaar veranderde de vragenlijst en verdriedubbelde de participatie aan opleiding. Opeens doet België het veel minder goed dan Frankrijk. Dit voorbeeld toont aan dat de resultaten van de LFS op dit punt best met een korrel zout worden genomen.

Vooreerst is er de Adult Education Survey (net als de LFS ok onder auspiciën van Eurostat). In dit onderzoek (dat slechts om de vijf jaar plaatsvindt), wordt niet alleen een ruimere definitie van opleiding gehanteerd maar is de referentieperiode ook een volledig jaar. Daaruit blijkt dat van alle werknemers in België 38% jaarlijks een opleiding volgt. Daarmee zit België op het Europese gemiddelde. Eerst en vooral scoort België in dit ruimer onderzoek al een stuk beter in vergelijking met de rest van Europa. Daarnaast blijkt levenslang leren toch ook flink meer ingeburgerd. 38% is helemaal geen marginaal cijfer. Het wordt alleen nagenoeg nooit gecommuniceerd. Uiteraard niet door de doemdenkers. Maar vreemd genoeg ook zelden door onze beleidsmakers.

Een ander onderzoek is de Continuïng Vocational Training Survey (eveneens onder auspiciën van Eurostat). Dit is het enige onderzoek dat uitsluitend focust op de opleidingsinspanningen van de bedrijven, uiteraard een belangrijke speler in het debat. Uit de laatste bevraging blijkt België zelfs aan de top te staan. Gemiddeld besteedt een bedrijf in Europa 1,6% van de loonmassa aan opleiding. In België is dit 2,4%. Alleen Frankrijk doet in dit verband beter. Als er al een probleem inzake levenslang leren zou bestaan, dan zijn er redenen om aan te nemen dat dit probleem zich niet prioritair in de bedrijven afspeelt. Tenzij de Belgische bedrijven dit geld zeer inefficiënt zouden besteden. Gezien het in veel gevallen om eigen centen gaat zijn we er in deze toch redelijk optimistisch gestemd.

---

gemiddeld besteedt een bedrijf in europa 1,6% van de loonmassa aan opleiding. in belgië is dit 2,4%. alleen frankrijk doet in dit verband beter.

Tenslotte is er de vijfjaarlijkse enquête van Eurofound naar de arbeidsomstandigheden. Ook in dit onderzoek wordt gepeild naar opleiding. In dit geval wordt gevraagd aan de respondent of hij/zij een opleiding heeft gevolgd die betaald werd door de werkgever. Een kleine helft van de Belgische respondenten (47%) antwoordt positief op deze vraag. In dit onderzoek noteert België zelfs redelijk in de top van de Europese rangschikking. Finland voert de rangschikking aan (54%). Zweden scoort iets lager dan België. Ook inzake on-the-job-training scoort België volgens dit onderzoek goed (39%, eveneens negende plaats).

Dit zijn drie onderzoeken die een totaal ander beeld geven dan de erg beperkte Labour Force Survey. Nogmaals, bij deze poneren we niet dat er geen issue inzake opleidingen. We zeggen wel dat het niet kan beschouwd worden als een pijnpunt waar België zeer ver achter loopt bij de rest van Europa.

samenvatting

de 15
pijnpunten
op een rij

1. Arbeid in België is duur. De oorzaak ligt voor een flink stuk in de grote loonwig tussen nettoloon en brutoloon. Die is nergens in Europa hoger dan in België. Na Denemarken blijft België het land met de hoogste arbeidskost. Aan die rangschikking is de voorbije tien jaar niets veranderd. Ten opzichte van de buurlanden verbeterde de positie wel.
2. In België zijn gemiddeld weinig mensen aan de slag. De werkzaamheidsgraad (15–65) bedroeg eind 2017 63,1%. In de Europese Unie was dit 67,6%. De achterstand ten opzichte van de Europese Unie is de voorbije tien jaar nog gegroeid. Hanteren we de werkzaamheidsgraad 20–65 dan kwam België eind 2017 uit op 68,5%. Een stijging van nauwelijks 0,8%. Veel minder dan die in Europa. België als geheel, maar ook de drie regio's slagen er niet in hun positie binnen Europa te verbeteren. België als geheel zakt zelfs van een 20ste naar een 24ste plaats (op 28). Vlaanderen blijft een middenmotor. Wallonië en Brussel bengelen helemaal achteraan. Vlaanderen liet in 2018 wel een versnelling in de groei van de werkzaamheidsgraad optekenen. De werkzaamheidsgraad steeg vorig jaar meer dan in de tien voorgaande jaren samen. Een voorbode van een nieuwe trend?

De negatieve analyse geldt voor alle doelgroepen. Voor geen enkele doelgroep kon België noch de drie gewesten de positie de voorbije tien jaar verbeteren. In tegenstelling tot wat soms wordt beweerd, verbetert de positie van België niet als we de rangschikking opmaken volgens voltijds equivalenten. Ook volgens deze berekening scoort België bij de zwaksten in Europa.

3. In België bieden zich minder mensen aan op de arbeidsmarkt dan gemiddeld in Europa. Op dit punt verslechterde de situatie de voorbije tien jaar. De activiteitsgraad steeg in de EU van 74,9 naar 78%. In België was dit niet eens 1%. Deze stijging kwam volledig voor rekening van de vrouwen. Bij de mannen was er zelfs een daling. Wallonië en Brussel bleven op dit punt ter plaatse trappelen. Vlaanderen steeg met 1,2% nog altijd fors onder het Europese gemiddelde. Inzake activiteitsgraad stond Vlaanderen eind 2017 op een 20ste plaats. Dus nog slechter dan op het vlak van de werkzaamheidsgraad. Vlaanderen heeft een inactiviteitsprobleem. Wallonië en Brussel combineren een inactiviteitsprobleem met een werkloosheidsprobleem. Inzake werkloosheid scoort Vlaanderen dan weer bij de betere Europese landen.

de zwakke doorstroom van werkloosheid naar werk heeft ook als gevolg dat België veel langdurig werklozen kent.

4. De gemiddelde loopbaan in België was in 2008 een stuk korter dan deze gemiddeld in Europa (resp. 32,1 en 34,3 jaar). In 2017 is de loopbaan iets langer geworden (32,9 jaar) maar in Europa bedroeg die stijging het dubbele (1,6 jaar). Zelfs landen met een reeds fors langere loopbaan zoals Zweden (40 jaar) verlengden deze de voorbije tien jaar meer dan België.
5. In België is er weinig mobiliteit tussen werkloosheid en inactiviteit enerzijds en werk anderzijds. In landen als Nederland, Zweden en Denemarken bedraagt de doorstroom naar werk het dubbele van België. Tien jaar geleden waren we de op één na zwakste leerling van de klas in Europa. Dit is nog steeds zo. Het gehele activeringsbeleid heeft de voorbije tien jaar niet geleid tot een verbetering van de Belgische positie. De zwakke doorstroom van werkloosheid naar werk heeft ook als gevolg dat België veel langdurig werklozen kent. Het is niet te verwonderen dat België nog steeds ruim boven het Europese gemiddelde zit met bijna de helft langdurig werklozen. Het verschil met het gemiddelde in Europa werd wel iets kleiner. Deze zwakke mobiliteit is een mooie illustratie van het insider-outsider model. In België zijn insiders (zij die werken) goed af. Ze worden goed beschermd. De outsiders zijn minder goed af. Ze hebben minder kans dan elders om in te stromen.
6. België is binnen Europa het land met de grootste spreiding inzake regionale werkloosheidsgraden. In deze rangschikking doen we het nog slechter dan in 2007, toen we de op één na slechtste waren (na Italië). Er is heel wat beleid gevoerd om werkzoekenden uit Wallonië en Brussel naar Vlaamse vacatures te leiden, maar dit heeft niet geleid tot een afname van de spreiding.
7. Tien jaar geleden was Brussel de Europese hoofdstad met de hoogste werkloosheid. Dit is niet meer het geval. De hoofdsteden van landen waar zich tien jaar geleden een kleine ramp op de arbeidsmarkt heeft voorgedaan, hebben deze positie overgenomen (Athene, Madrid). Maar Brussel blijft in de bovenste regionen van deze indicator.
8. In 2007 combineerde België een relatief hoog aandeel hooggeschoolden met een gemiddeld aandeel laaggeschoolden. Het aandeel laaggeschoolden lag fors onder het niveau van de Scandinavische landen, maar ook onder dat van de buurlanden met uitzondering van Frankrijk. Vreemd genoeg is deze situatie niet zoveel gewijzigd. Uiteraard is het aandeel laaggeschoolden gedaald, maar België combineert nog steeds een hoog aandeel hooggeschoolden met een gemiddeld aandeel laaggeschoolden. België blijft op het Europese gemiddelde zitten. Dit relatief hoog aandeel laaggeschoolden heeft zeker een effect op de relatief hoge inactiviteit in dit land.

-
9. Ook aan het traditionele pijnpunt van een grote zwarte arbeidsmarkt is niet zoveel gewijzigd. De voorbije tien jaar daalde de omvang van de zwarte markt en vermoedelijk dus ook de zwarte arbeidsmarkt, maar niet in die mate dat de positie gewijzigd is. Overal in Europa ging de zwarte markt erop achteruit. De ervaringen in de wereld van de studentenarbeid toont aan dat zwarte arbeid zich moeilijk laat terugdringen. Ondanks een verregaande flexibilisering daalt het aandeel studenten die in het zwart werken niet echt.
  10. België kent een uitgebreide overheidssector, hetzij rechtstreeks, hetzij in grote mate gesubsidieerd door de overheid. Een kwalitatief sterke publieke sector is op zich uiteraard geen probleem. Integendeel. Dit is een belangrijke troef in de globale concurrentiestrijd zoals de Scandinavische landen aantonen. Het probleem is echter dat tegenover een grote tewerkstelling in de publieke sector in België veel minder output staat. Dan is een hoge tewerkstelling geen troef meer maar een last. Bovendien zijn er nog extra effecten op de arbeidsmarkt. Door zeer gunstige arbeidsvoorwaarden en voor nog steeds een flink deel van de werkenden een gunstiger sociaal statuut zorgt deze sector voor een gedeeltelijk geblokkeerde arbeidsmarkt. Werknemers stromen wel in in de publieke sector, maar er veel minder weer uit. Voor de privésector is het bovendien voor veel profielen moeilijk concurreren met de publieke sector.
  11. België telt veel minder tijdelijke tewerkstelling dan gemiddeld in Europa. Ook die positie is de voorbije tien jaar niet gewijzigd. Het aandeel tijdelijke tewerkstelling is weliswaar in een aantal landen gestegen – en heel recent ook heel beperkt in België – maar globaal genomen was er, volledig in tegenspraak met de heersende perceptie, geen stijging tussen 2007 en 2017. Een aandachtspunt is wel de sterke stijging van tijdelijke contracten bij jongeren in België. We vermoeden dat dit een tijdelijk loopbaanfenomeen is en dat veel van die jongeren doorstromen naar contracten van onbepaalde duur. Ook inzake andere vormen van atypische arbeid scoort België fors onder het Europese gemiddelde en meestal ook onder het gemiddelde van de buurlanden. Frankrijk uitgezonderd. Dit geldt voor zondag- en zaterdagwerk, en ploegen- en nachtarbeid. Sommigen zien dit als positief in het kader van de kwaliteit van de arbeid. Niet zelden zijn dat dezelfde personen die poneren dat mensen de arbeidsmarkt vervroegd verlaten omdat hun job hen daartoe dwingt (te lage kwaliteit). Volgens hun redenering zouden mensen in België de arbeidsmarkt dan net later dan gemiddeld moeten verlaten.

12. België heeft een zeer hoge vacaturegraad. Er zijn veel openstaande vacatures in vergelijking met de totale beroepsbevolking. Dit wijst op een krappe arbeidsmarkt. De positie van België is wat deze indicator betreft verslechterd. Tien jaar geleden hadden we nog een vergelijkbare vacaturegraad met Duitsland en Nederland. Nu laten we deze landen achter ons. Zeer vreemd als we in rekening brengen dat die landen een lagere werkloosheid kennen dan België. Er zijn in Europa 15 landen die een lagere vacaturegraad en werkloosheid hebben dan België. Een duidelijker signaal dat onze arbeidsmarkt niet naar behoren werkt is moeilijk te vinden.
13. België kent een heel beperkt laagloonsegment. Alleen Zweden gaat België hier vooraf. Ook dit wordt door velen als een positief element van de Belgische arbeidsmarkt beschouwd. Ze pleiten integendeel voor het verder optrekken van de minimumlonen die nu al tot de hoogste in Europa behoren. Het nadeel is dat het ontbreken van dergelijk laagloonsegment kansen ontnemt aan laaggeschoolden om de arbeidsmarkt te betreden. Dit wordt meestal vergeten. Opnieuw een mooie illustratie van het feit dat in het Belgisch arbeidsmarktbeleid te weinig oog is voor de outsiders.
14. Hoewel België zelf de eigen doelstelling kon formuleren in het kader van de Europese Werkgelegenheidsstrategie zal ons land, net als tien jaar geleden, deze ook nu weer niet halen. Meer nog, eind 2017 waren slechts drie landen verder verwijderd van de eigen doelstelling. Hoewel de situatie in 2018 wel nog verbeterde (onder impuls van Vlaanderen) kunnen we niet om de vaststelling heen dat België tot een minderheid van landen zal behoren die de eigen doelstelling niet zal halen. Voor Vlaanderen is het niet uitgesloten dat de doelstelling toch nog gehaald wordt indien de sterke lijn van 2018 in enige mate zou kunnen doorgetrokken worden.

15. Het allerlaatste pijnpunt is de slotsom van de voorgaande en wellicht de meest deprimerende van allemaal. België, maar in veel gevallen ook Vlaanderen, Brussel en Wallonië, slaagden er de voorbije tien jaar niet in de positie binnen Europa te verbeteren. Vlaanderen blijft meestal een middenmoter en behoort met uitzondering van het aandeel werklozen bijna nooit tot de Europese top. Brussel en Wallonië zitten steevast helemaal onderaan de Europese rangschikking. Inzake werkzaamheidsgraad zakte België verder weg. Hetzelfde geldt voor de inactiviteit. Alleen inzake werkloosheid scoort België middelmatig tot sterk (wat Vlaanderen betreft). Ook tien jaar geleden stelden we vast dat er nagenoeg geen vooruitgang was geboekt. Dit betekent dat de vaststelling kan doorgetrokken worden naar de voorbije twintig jaar. We hebben hier te maken met een fundamenteel Belgisch probleem. Een institutionele inertie die zeer moeilijk om te buigen valt.

Het is vooral de combinatie van de verschillende pijnpunten die van België een moeilijk te genezen patiënt maken. Eén geïsoleerd pijnpunt is meestal niet onoverkomelijk. Denemarken en Zweden hebben ook een hoge loonkost, maar dit staat een hoge werkzaamheidsgraad niet in de weg. Zweden kent eveneens een klein laagloonsegment maar toch werken er veel meer ongeschoolden dan in België.

beleidsmatige lessen

Nu de pijnpunten opgelijst zijn is de voor de hand liggende vraag wat eraan kan worden gedaan. Hieronder geven we per pijnpunt enkele mogelijke beleidsvoorstellen, zonder exhaustief te zijn.

hoge loonkost en hoge loonwig	taxshift 2.0 verder implementeren, uitkeren winstpremie, verlagen belasting op laaggeschoold arbeid
lage werkzaamheidsgraad	beperken werkloosheidsuitkeringen in de tijd, betere activering, creatie laaggeschoold werk, verstrenging gelijkgestelde periodes, loonwig
lage activiteitsgraad	verdere activering arbeidsongeschikten, herbekijken huwelijkscoëfficiënt, verder terugdringen vervroegde uittreding, werken aantrekkelijker maken
korte loopbanen	systematisch latere instroom en vervroegde uitstroom verder beperken, verstrenging gelijkgestelde periodes
weinig mobiliteit tussen werkloosheid/inactiviteit	beperken werkloosheidsuitkeringen in de tijd, betere activering, creatie laaggeschoold werk
regionale verschillen	verdere responsabilisering regionaal arbeidsmarktbeleid
brussel	verdere responsabilisering regionaal arbeidsmarktbeleid
relatief hoog aandeel laaggeschoolden	verder terugdringen vroegtijdig uitstromen secundair onderwijs, stimuleren tweede kans onderwijs, laaggeschoolde migratie beperken
omvangrijke zwarte arbeidsmarkt	loonkosten onder controle houden, voldoende flexibiliteit voorzien, kansen geven aan platformwerk
publieke sector blokkeert de arbeidsmarkt	vaste benoeming laten uitdoven, ambtenarenstatuut laten convergeren met eenheidstatuut
contractuele flexibiliteit en atypische arbeid	herziening beperkende cao's inzake arbeidstijden, opt-out regeling
hoge vacaturegraad	beperken werkloosheidsuitkeringen in de tijd, betere activering
beperkt laagloonsegment	creatie laaggeschoold werk o.a. via verlagen fiscaliteit
belgië haalt eigen doelstellingen niet	minder vrijblijvendheid bij vaststellen targets en voorwaardelijke sancties bij niet bereiken doelstellingen
belgië maakt weinig vooruitgang	analyse rol cao's, analyse rol sociale partners

conclusie

In deze nota maakten we een overzicht van de knelpunten van de Belgische arbeidsmarkt. We baseerden ons op een identieke oefening die we deden in 2010. De conclusie is redelijk helder maar jammer genoeg niet zeer hoopgevend. Voor verschillende knelpunten is wel vooruitgang geboekt maar bijna nooit voldoende om onze positie binnen Europa te verbeteren. Soms verliezen we zelfs verder terrein (b.v. in de lengte van de loopbanen, in de regionale spreiding van de werkloosheid, de vacaturegraad, de werkzaamheidsgraad). Voor heel wat knelpunten bengelen we onderaan de Europese rangschikking. Vlaanderen doet het als regio beter maar komt meestal niet verder dan een middenpositie. Ook Vlaanderen versterkt de positie niet. De zeer positieve evolutie inzake werkzaamheidsgraad (zij het uitsluitend in Vlaanderen) tijdens het jaar 2018 biedt ook enige reden voor optimisme. Maar datzelfde fenomeen zorgt ook voor een nog grotere afstand tussen de verschillende regio's wat wellicht niet zonder politieke gevolgen zal blijven en ongetwijfeld een (sub)thema wordt tijdens de komende verkiezingen. Ook in 2010 stelden we al vast dat België ter plaatse bleef trappelen en ongetwijfeld zou een analyse van de jaren 90 en 80 van de vorige eeuw geen ander beeld geven. Hier is duidelijk sprake van een soort Belgische ziekte, een institutionele inertie die zeer moeilijk te bestrijden valt. Wie de verschillende beleidsmatige lessen overloopt als antwoord op de pijnpunten, zal merken dat heel wat van dit beleid al is uitgeprobeerd.

Wat de loonkost en de loonwig betreft, heeft de regering Michel meerdere zaken gerealiseerd. Inzake de gebrekkige doorstroom van werkloosheid/inactiviteit naar werk is sinds 15 jaar gewerkt aan activering van werkzoekenden en inactieven. Inzake verlenging van de loopbaan heeft de regering de pensioenleeftijd verhoogd en het brugpensioen teruggeschroefd, enz. Men kan dus zeker niet beweren dat de verschillende regeringen niets hebben gedaan maar we kunnen alleen maar vaststellen dat dit verre van voldoende is. Hoe moet het nu verder?

wie de verschillende beleidsmatige lessen overloopt als antwoord op de pijnpunten, zal merken dat heel wat van dit beleid al is uitgeprobeerd.

Vooreerst is het duidelijk dat bepaald beleid gewoon verder moet worden gezet maar intensiever en/of gericht (activering, loonkostbeheersing...) of kwalitatiever (pensioenhervorming). Maar wellicht zal ook dat niet volstaan. België zal ook enkele grote taboes minstens tegen het licht moeten houden. We denken daarbij aan de onbepaalde duur van de werkloosheidsuitkeringen, de vaste benoeming maar ook aan de rol van de sociale partners en enkele sociale instituties. In 2010 hadden we al grote twijfels of de sociale partners in dezelfde mate aan zet konden blijven in de grote sociaal economische dossiers. Steeds opnieuw is gebleken dat sociale partners zelf niet in staat zijn om grote hervormingen in het systeem door te voeren en in de uitvoering van de maatregelen heel dikwijls op de rem gaan staan, dikwijls met succes. Dat gebrek aan hervormingszin heeft niet alleen te maken met de simpele vaststelling dat de sociale partners niet in staat zijn om tot een gezamenlijke probleemformulering te komen maar ook met het feit dat alle energie nu sowieso al noodgedwongen gaat naar het loutere beheer van het sociaal institutioneel complex. Dat vergt nu al het uiterste van de krachten van de sociale partners. Het is

duidelijk dat de aanzet tot hervorming van de politiek zal moeten komen. Het is echter zeer de vraag of deze laatste dit – zonder externe druk – ook kan waarmaken. Ook de Belgische politiek lijdt om allerlei redenen aan een gebrek aan visie en daadkracht en botst op het kluwen van het sociaal institutioneel complex. Deze daadkracht lijkt zelfs af te nemen. Een mooi voorbeeld daarvan was het voornemen van Minister van Werk Kris Peeters om het anciënniteitssysteem in de loonvorming aan te pakken. Dit systeem zit diep ingebakken in vele bedrijfs- en sectorcao's. Hierop inbreken is gemakkelijker gezegd dan gedaan. Meer in het algemeen moet zeker grondig nagedacht worden over de rol van de cao. De invloed van de cao op ons arbeidsbestel kan niet onderschat worden. Het hele systeem van brugpensioenen dat intussen bijna een halve eeuw een onvoorstelbare impact op onze arbeidsmarkt uitoefent is ontstaan met het afsluiten in 1974 van cao 17 binnen de Nationale Arbeidsraad. Het voorstel van arbeids-econoom Ivo Marx om een opportuniteitstoets voor cao's in te voeren b.v. wat de tewerkstellingskansen van kansengroepen betreft, is een overweging meer dan waard. Het probleem is dat dergelijk voorstel alleen kan gelden voor nieuwe cao's en geen effect heeft op de duizenden cao's uit het verleden.

Interessante – maar minder bekende – voorstellen komen van Paul Soete, voormalig gedelegeerd bestuurder van Agoria. Hij pleit voor cao's van bepaalde duur, het beperken (afschaffen) van het doorlooprecht van cao's in individuele arbeidscontracten, het selectief insnoeren van bevoegdheden van sociale partners en tenslotte het afschaffen van de unanimiteitsregel in de Nationale Arbeidsraad en Paritaire Comités. Een ander interessant voorstel komt van Manou Doutrepont, expert sociale verhoudingen. Hij stelt voor om de loonnorm te koppelen aan de werkzaamheidsgraad. Op die manier worden de werkzaamheidsdoelstellingen minder vrijblijvend voor de sociale partners. Deze voorstellen zijn op zijn minst een grondige politieke discussie waard.

Het valt te vrezen dat door een opnieuw toenemende links–rechts polarisering en door toenemende communautaire twisten ook de politiek in de nabije toekomst minder in staat zal zijn om een breed gedragen toekomstvisie voor de arbeidsmarkt te lanceren en door te drukken. Bovendien ziet het er voorlopig niet naar uit dat de gehele arbeidsmarktproblematiek als prioritair verkiezingsthema zal fungeren. De concurrentie met de klimaatuitdaging, migratie en de koopkracht is niet gering. Alleen indien de instandhouding van de welvaartstaat (als uitloper van het thema koopkracht) het mee tot leidinggevend thema kan schoppen kan de arbeidsmarktproblematiek opnieuw politiek prioritair worden. Want dit zal niemand kunnen ontkennen: de welvaartstaat kan enkel blijven floreren met een gezonde arbeidsmarkt. Hoe gezonder de arbeidsmarkt hoe beter we ook voorbereid zijn op de grote uitdagingen voor de toekomst: globalisering, digitalisering/robotisering, vergrijzing, klimaatverandering. Daar mag ook in de toekomst best wat politieke energie naar toe gaan. De volgende regeringen zullen dus ook het arbeidsmarktvragestuk niet ongemoeid kunnen laten.

bibliografie

Voor deze nota baseerden we ons vooral op arbeidsmarktstatistieken. Een speciale dank aan VBO, Nationale Bank en Steunpunt Werk voor het aanleveren van specifieke data.

Cornille, D., Stinglhamber, P., sp Van Meensel, L., (2017) De efficiëntie van de Belgische overheid, Economisch Tijdschrift, Nationale Bank van België

Cottyn, M. (2014) Invloed van publieke tewerkstelling op private werkgelegenheid: rol van overheidsefficiëntie, Masterproef, Universiteit Gent

---

Denys, J., (2010) Free to work, voor een open en moderne arbeidsmarkt, Houtekiet

---

Denys, J., (2017) Werken aan Merken, Lannoo Campus

European Commission, (2010) Lisbon Strategy evaluation document, Commission Staff Working Document, Brussels

---

Eurofound, (2016) European Working Conditions Survey

Smeyers, K. & Buyst E., (2016) Het Gestolde Land, Polis

OECD, (2017) Taxing wages, Paris

OECD, (2017) Employment Outlook

OECD, (2017) Public Employment and Pay

Sels, L. (2000) Op weg naar een éénheidstatuut, KULeuven

Randstad, Studenten en Werk 2004-2018

---

auteur

---

jan denys

